

”Me tehtiin tää ihan ite”

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen
suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäen kampus, sosiaalian koulutus

kevät, 2018

Noora Paakasuo

Sosiaalialan koulutus
Visamäki

Tekijä	Noora Paakasuo	Vuosi 2018
Työn nimi	”Me tehtiin tää ihan ite” – Lasten osallisuus varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.	
Työn ohjaaja	Saija Karevaara	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli nostaa esille lasten osallisuuden merkitys oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tavoitteena oli selvittää, millaista hyötyä lasten osallisuudesta oppimisympäristöjen rakentajina on lapsille hyvinvoinnin näkökulmasta sekä miten lasten kanssa yhdessä suunniteltu oppimisympäristö voi rikastuttaa lasten leikkiä. Työn teoreettinen viitekehys koostui lasten osallisuudesta, kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta varhaiskasvatuksessa sekä oppimisympäristöistä ja pedagogisesta dokumentoinnista. Tilaajana toimi Akaan kaupungin kaksi varhaiskasvatussyksikköä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena. Toiminnallinen osuus jakautui suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheeseen. Suunnitteluvaiheessa, jossa tekijän fokus oli sosiaalisen oppimisympäristön tarkastelussa, lapset rakensivat ryhmänä pienoismallin sellaisesta oppimisympäristöstä, jossa haluaisivat toimia. Toteutusvaiheessa keskityttiin fyysiseen oppimisympäristöön ja oppimisympäristön rakentaminen liitettiin toimintaan. Arviointivaiheessa, jossa haluttiin korostaa psyykkisen oppimisympäristön merkitystä, lapset arvioivat rakentamaansa oppimisympäristöä muun muassa valokuvaamalla. Vaiheista syntyi näyttely, jossa oppimisympäristöt, lasten osallisuus ja prosessi tuotiin näkyväksi.

Johtopäätöksissä korostuu lasten oma tietoisuus osallisuudestaan. Esille tulee kaksi keskeistä näkökulmaa: lasten ilo osallisuuden kokemisesta sekä sosiaalisten suhteiden merkitys. Prosessin voidaan todeta vaikuttaneen positiivisesti lasten hyvinvointiin. Lapset olivat aidosti osallisina ja täten avoimempia oppimisympäristöille, jolloin myös toiminta oli monipuolisempaa ja rikastutti lasten leikkiä. Kasvattajilta projektimainen työskentely vaatii joustavuutta, mutta ennen kaikkea avointa mieltä ja otetta yhteistoiminnallisuuteen.

Avainsanat Osallisuus, oppimisympäristöt, varhaiskasvatus
Sivut 40 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Degree programme in Social Services
Visamäki

Author	Noora Paakasuo	Year 2018
Subject	"We did this on our own" – Children`s participation in the design, implementation and evaluation of a learning environment for early childhood education.	
Supervisor	Saija Karevaara	

ABSTRACT

The purpose of the present study was to emphasize the importance of children`s participation in the design, implementation and evaluation processes of creating learning environments for early childhood education. The aim was to examine what beneficial effects these processes would have on the children`s wellbeing. Moreover, it was considered how a learning environment co-designed with children would enrich the children`s playtime. The theoretical framework of the study consisted of participation, the sense of being heard and seen, learning environments and pedagogical documentation. The study was commissioned by two early childhood education units of the city of Akaa, Finland.

The functional part was divided into sequences of designing, implementing and evaluating. The design stage, the focus was in examining the social learning environment while the children, as a group, built a miniature of a learning environment they would like. During the implementation stage, the focus was on the physical learning environment. Building the learning environment was a physical task. During the evaluation phase, the importance of mental learning environment was emphasized. During this stage, the children evaluated the learning environment they built, for example by using photography. In the end, the three sequences formed an exhibition, in which the learning environments, the children`s involvement and the whole process were made visible.

The conclusions of the study emphasize the children`s own awareness of participation. Two central views are apparent: the children`s joy of experiencing involvement and the meaning of social relationships. The process can be stated to have affected the children`s wellbeing in a positive manner. The children were genuinely involved and thus were more open to the idea of learning environments. Therefore, the action was more versatile, and it enriched the children`s playtime.

Keywords Participation, Learning environments, Early childhood education
Pages 40 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1	Varhaiskasvatus.....	3
2.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	4
2.3	Lasten oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi.....	6
2.4	Oppimisympäristöt.....	7
2.4.1	Fyysinen oppimisympäristö.....	8
2.4.2	Sosiaalinen oppimisympäristö.....	8
2.4.3	Psyykinen oppimisympäristö	9
2.5	Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa	9
3	TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA SUUNNITTELU	11
3.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	11
3.2	Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus	12
3.2.1	Hyvinvoinnin lisääminen ja leikin rikastuminen	12
3.2.2	Näyttelyn tavoite	14
3.3	Työelämäyhteys	14
3.4	Toiminnallisen osuuden suunnittelu.....	15
4	TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS	17
4.1	Prosessi lapsiryhmissä.....	17
4.1.1	Oppimisympäristön suunnittelu.....	17
4.1.2	Oppimisympäristön toteutus	20
4.1.3	Oppimisympäristön arviointi.....	21
4.2	Näyttely	21
5	JOHTOPÄÄTÖKSET: ” - - ETTEI AIKUISET TÄTÄ TEHNY!”	26
5.1	”Kun tehtiin tää ite muiden kaa, niin se oli tässä kivaa - - ”	27
5.2	”Koko huone oli niin kiva. Oltiin täällä kaikki yhdessä!”	28
5.3	Yksiköiden ja ryhmien väliset erot	30
6	OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI JA POHDINTA	31
6.1	Opinnäytetyön arviointi	32
6.2	Ammatillinen kasvu	34
6.3	Jatkokehittäminen.....	35
	LÄHTEET	37

Liitteet

- Liite 1 Lupakysely vanhemmille
Liite 2 Lasten näkemyksiä oppimisympäristöstä, arviointivaihe

1 JOHDANTO

Koska lapsen tekemä hahmo tai maalaus on mahdollisesti osa koko ryhmän yhteistä työtä, se ei yksinään kerro juuri mitään toiminnan laajasta, monimutkaisesta ja innostavasta prosessista. Lopputulos on harvoin se suurin asia: tärkeintä on matka! (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 21.)

Tällä hetkellä osallisuus nousee esiin monen varhaiskasvattajan puheessa ja lähes jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä mietitään, miten lasten osallisuus näkyy juuri heidän toiminnassaan. Monesti pohditaan, miten lasten osallisuus näkyy toiminnassa, mutta kuinka moni muistaa ottaa huomioon, miten lasten osallisuus näkyy niissä oppimisympäristöissä, joissa tätä toimintaa toteutetaan?

Opinnäytetyö käsittelee lasten osallisuuden näkymistä varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä. Työn tavoitteena on nostaa esille lasten näkökulma oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on eritoten tutkia, millaista hyötyä lasten osallisuus oppimisympäristöjen rakentamisessa tuo lapsille hyvinvoinnin näkökulmasta ja miten lasten kanssa yhdessä suunniteltu oppimisympäristö voi rikastuttaa lasten leikkiä. Hyvinvoinnin ja osallisuuden voidaan jossain määrin nähdä olevan riippuvaisia toisistaan. Osallisuus lisää hyvinvointia, mutta myös päinvastoin hyvinvointi voi lisätä osallisuutta. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena. Toiminnalliselle opinnäytetyölle perusteena oli lasten kuulluksi ja nähdyksi tuleminen varhaiskasvatuksessa, mihin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden lopputuotos myös perustuu. Opinnäytetyöni konkreettisena tuloksena syntyi näyttelyt, joissa esitellään sitä, miten lapset ovat suunnitelleet, toteuttaneet ja arvioineet oppimisympäristöä.

Opinnäytetyön aihe on noussut työelämän keskusteluista koskien lasten osallisuutta. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman (Opetushallitus 2016) myötä lasten osallisuus korostuu, mutta osana oppimisympäristöjä se helposti unohtuu. Kallialan (2012, 216) mukaan innostavan leikki- ja oppimisympäristön luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen on keskeinen osa varhaispedagogiikkaa ja hyvä toimintaympäristö auttaa lapsia ottamaan haltuun omaa oppimistaan.

Edellä esitetyn pohjalta voitaisiin sanoa, että oppimisympäristöjen kokonaisvaltaisella huomioimisella voidaan edistää lasten hyvinvointia ja rikastuttaa leikkiä, jotka ovat keskeisimmät opinnäytetyöni tavoitteet. Koska osallisuus on näihin niin vahvasti kytköksissä, ei sitäkään sovi ohittaa. Itselläni osallisuus on kulkenut koko opintojen ajan tärkeänä käsitteenä ja

koen, että sillä on merkittävä vaikutus myös oman ammatti-identiteettini muodostumisessa. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus ottaa huomioon oppimisympäristöjen fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen näkökulman. Osallisuudessa opinnäytetyössä tavoitellaan ns. Hartin (1992) osallisuuden portaiden mallin korkeinta astetta: lasten ja aikuisten yhteistoiminnallisuutta (ks. Turja 2010, 35).

Lopputuotos eli näyttely on perusteltua osallisuuden kannalta, mutta keskeistä projektissa on itse prosessi, jonka tuloksena näyttely syntyi. Pedagogiseen dokumentointiin pohjautuvan näyttelyn tavoitteena on vahvistaa lasten kokemusta osallisuudesta ja tuoda näkyväksi niin kasvattajille, lapsille kuin lasten vanhemmille tietoa lasten osallisuudesta oppimisympäristöjen rakentajina.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Akaan kaupungin varhaiskasvatus, ja opinnäytetyöni toteutin kahdessa varhaiskasvatusyksikössä. Molemmista yksiköistä mukana oli yksi 3–5-vuotiaiden ryhmä. Päiväkodit eroavat toisistaan muun muassa ryhmärakenteiltaan ja ympäristöiltään. Koen, että tällä tavalla pystyin parhaiten opinnäytetyössäni tutkimaan myös sitä, millaiset eroavat tekijät vaikuttavat lasten osallisuuteen oppimisympäristöjen näkökulmasta. Opinnäytetyön raportissa kuvataan, miten työskentelin ryhmien kanssa ja millaisiin johtopäätöksiin tulin opinnäytetyön myötä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus pohjautuu teoreettiseen viitekehykseen, jonka keskeisimpiä teoreettisia näkökulmia ovat lasten osallisuus, varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt, lapsen oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden teoria painottuu siihen, mitä uusi varhaiskasvatussuunnitelma (Opetushallitus 2016) sanoo osallisuudesta ja miten osallisuutta tulisi painottaa varhaiskasvatuksessa. Toinen keskeinen teoreettinen näkökulma on oppimisympäristöt, ja opinnäytetyössäni keskityn niin fyysisiin, sosiaalisiin kuin psyykkisiin oppimisympäristöihin. Opinnäytetyöni tarkastelee fyysisiä oppimisympäristöjä niin oppimisympäristöjen sosiaalisista kuin psyykkisistä näkökulmista. Kiinnitän erityishuomiota aikaisempiin tutkimuksiin siitä, miten oppimisympäristöt vaikuttavat hyvinvointiin ja lasten leikkiin.

Kolmantena teoreettisena näkökulmana on lapsen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, joka määritellään varhaiskasvatussuunnitelmassa (Opetushallitus 2016, 19). Lasten kuulluksi ja nähdyksi tuleminen on määritelty myös YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen periaatteissa (Unicef 1989). Lisäksi pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa on varsin keskeistä opinnäytetyöni kannalta, sillä opinnäytetyön näyttely perustuu pedagogiseen dokumentointiin. Prosessin kannalta on tärkeää saada palautetta varhaiskasvattajilta, lapsilta itseltään sekä heidän vanhemmiltaan.

2.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus määritellään suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, joka painottaa pedagogiikkaa. Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen kannalta. Sen tavoitteena on tukea ja edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2016, 8–14.)

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuslaki säättää varhaiskasvatuksen valtakunnalliset tavoitteet, joita ovat jokaisen lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen sekä hyvinvoinnin edistäminen ja elinikäisen oppimisen ja koulutuksellisen tasa-arvon edellytyksien tukeminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös toteuttaa monipuolista pedagogisesti perusteltua toimintaa, varmistaa kehittävää, oppimista edistävä sekä lapsen terveyteen ja turvallisuuteen tähtäävä varhaiskasvatusympäristö ja turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja vuorovaikutussuhteet. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973 § 1, 2a.) Nämä tavoitteet korostuvat myös opinnäytetyössäni, jossa keskitytään oppimisympäristöihin, vertaisryhmässä toimimiseen, vuorovaikutussuhteisiin sekä

lasten hyvinvoinnin edistämiseen ja pedagogisesti perustellun toiminnan toteuttamiseen.

Varhaiskasvatustalaki (36/1973 § 2a) sanoo, että varhaiskasvatuksen tulee antaa kaikille lapsille tasavertaiset lähtökohdat sekä antaa lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa jokaisen taustoja. Varhaiskasvatuksen tavoitteeksi määritellään myös lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen. Varhaiskasvatuksessa tulee kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja ja toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettiseen toimintaan.

2.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (n.d.a) määritelmän mukaan osallisuus koetaan tunteena, joka syntyy ihmisessä silloin, kun hän pääsee osalliseksi johonkin yhteisöön ja saa vaikuttaa tässä yhteisössä. Osallisuus ilmenee yhteisön sisällä muun muassa tasavertaisuutena ja luottamuksena. Osallisuuden kokeminen ilmenee hyvinvointina ja suojaa yhteisön ulkopuolelle jäämiseltä.

Lapsen osallisuus on yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tärkeimmistä periaatteista (Unicef 1989). Varhaiskasvatustalaki (36/1973 § 2a) puolestaan määrittelee, että varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja päästä vaikuttamaan häntä koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksen tehtävä on myös edistää jokaisen lapsen hyvinvointia. Nämä määritellään myös varhaiskasvatussuunnitelmassa (Opetushallitus 2016, 19), jonka mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella sekä edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Jokainen lapsi tulee nähdä ainutlaatuisena omana itsenään.

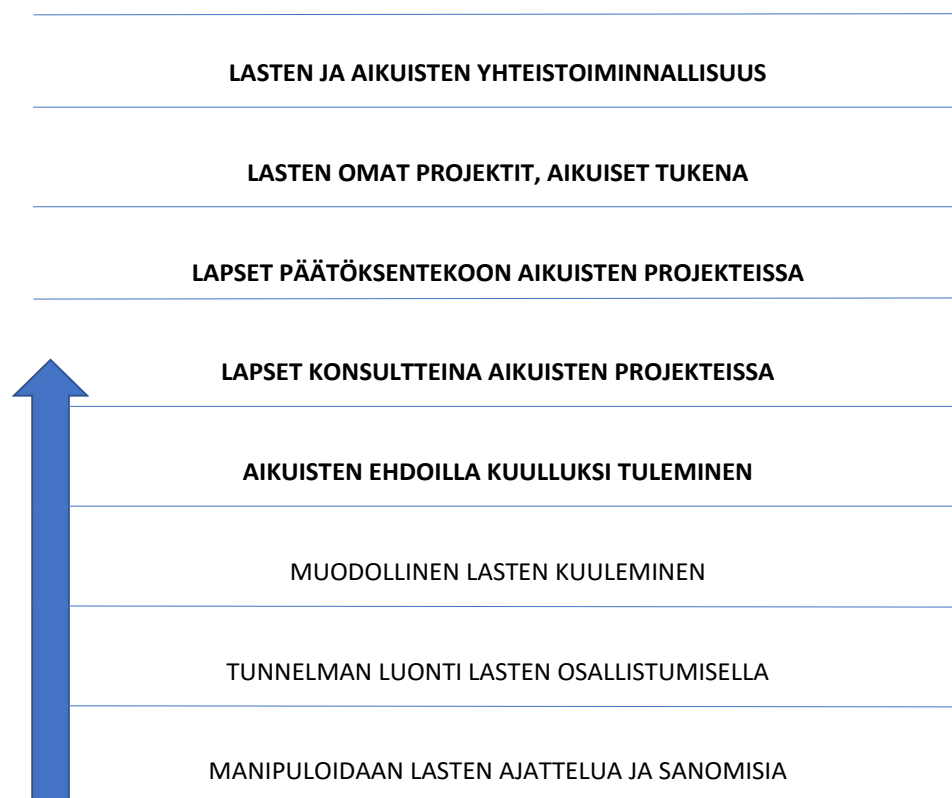
Varhaiskasvatuksen tulee edistää jokaisen lapsen osallisuutta. Kasvattajat edistävät osallisuutta antamalla lapsille positiivisia kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Näitä kokemuksia lapselle syntyy yhteisöllisyyden ja ryhmään kuulumisen tunteiden kautta. Ymmärrys yhteisöstä, yhdessä toimimisesta, oikeuksista ja vastuista kehittyy lapsille osallisuuden kautta. (Opetushallitus 2016, 19, 30.)

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa näkyy mahdollisuutena osallistua ja vaikuttaa päiväkotiyhteisössä. Lapsen tulee saada vaikuttaa varhaiskasvatuksessa toteutettavaan toimintaan ja sen sisältöön. Jo vauvaiässä koetaan ensimmäiset osallisuuden kokemukset, kun vauva pääsee hyvään ja vastavuoroiseen vuorovaikutukseen aikuisten kuten hoitajien ja vanhempien, sekä muiden lasten kuten sisarustensa kanssa. Tunne osallisuudesta vahvistaa jo vauvaiässä olevan lapsen hyvinvointia. Kun lapsi kasvaa, hän pääsee osalliseksi yhä useampiin yhteisöihin ja ryhmiin muun muassa varhaiskasvatuksen ja erilaisten harrastusten myötä. Tässä vaiheessa onkin erittäin merkittävää, millaisia kokemuksia lapselle suodaan yhteisöihin kuulumisesta ja uusista ympäristöistä. Varhaiskasvatuksen näkökulmasta kasvattajien tulisi antaa lapselle toimijuutta vahvistavia kokemuksia sekä

mahdollistaa lapsen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen. Yhteisöissä lapsi kasvattaa näkemystä itsestään yhteisön jäsenenä. Tästä syystä lapselle on erittäin tärkeä saada tuntee itsensä osalliseksi. (Mäkelä 2011, 14–23.)

Leena Turja on teoksessa *Suuntana laadukas varhaiskasvatus* (2010, 34–35) vapaasti suomentanut Hartin (1992) osallisuuden portaat (Kuva 1). Hartin mukaan alimpana portailla lasten osallisuus ilmenee lapsen sanomisen ja tekemisen manipuloimisena. Hartin mallissa osallisuuden taso määräytyy sen mukaan, kuinka paljon lapset saavat tietoa toiminnasta ja ketkä siitä ovat päättämässä. Mitä vähemmän lapsille annetaan tietoa, sitä vähemmän he voivat vaikuttaa toimintaan ja sen toteutukseen. Osallisuuden portaiden ylimmälle askeleelle sijoittuu lasten ja aikuisten yhteistoiminnallisuus.

Myös Hellman-Suominen, Järvinen ja Laine (2012, 30) toteavat, että lapsi oppii hänen ja aikuisen keskinäisen yhteistoiminnan myötä. Lapsen toiminta tulee myös nähdä osana koko ympäristön toimintaa ja lapsen ja ympäristön yhteyttä tukemalla kasvattaja voi vahvistaa lapsen kasvua ja oppimista, mikä taas edistää lapsen hyvinvointia.

Kuva 1. Osallisuuden portaat, tekijän hahmottama kuvio Hartin 1992 osallisuuden portaiden mallista (ks. Turja 2010, 35).

Tässä opinnäytetyössä kiivetään osallisuuden portaiden mukaan ylimmälle askelmalle, jossa lapset ja aikuiset toimivat yhdessä. Tällöin toiminta on

mahdollisimman lapsilähtöistä ja lapsia osallistavaa. Lapset pääsevät aidosti osallisiksi toiminnasta, heidän näkemyksiään kuullaan ja he ovat keskiössä oppimisympäristöä rakennettaessa. Ylimmällä askelmalla toimiminen on vuorovaikutteista keskustelua lapsen ja kasvattajan välillä. Tässä opinnäytetyössä vuorovaikutteisuus näkyy niin, että ideat tulevat lapsilta kasvattajille sekä kasvattajilta lapsille. Kaikkien näkemykset huomioidaan ja näkemyksistä kootaan yhteinen prosessi, jossa kaikkien osallisuus ja toimijuus vahvistuvat.

Myös Per Jørgensen ottaa kantaa Hartin (1992) osallisuuden portaisiin teoksessaan *Children`s participation in a democratic learning environment*. Hän haastaa lukijaa ajattelemaan, millainen tietous pienellä lapsella on tai tulisi olla omasta osallisuudestaan? Ymmärtääkö pieni lapsi osallisuuttaan tai tarvitseeko hänen edes sitä ymmärtää? Jørgensenin mukaan pienellä lapsella on yhtäläinen oikeus osallisuuden kokemiseen kuin kenellä tahansa muulla. Lapselle on erittäin tärkeää tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa eikä lapsen ymmärrystä tule aliarvioida. (Jørgensen 2004, 119–120.) Olen samaa mieltä Jørgensenin kanssa ja koen, että tässä opinnäytetyössä lasten osallisuutta arvostettiin aidosti. Tämän projektin aikana halusin myös itse olla avoin ja luotettava lapsia kohtaan. Näin lasten osallisuus sai arvoisensa tilan koko projektin ajan.

2.3 Lasten oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi

Osallisuuden rinnalla lapsen oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi on opinnäytetyöni peruspilari. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustassa määritellään lapsuuden itseisarvo, jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä huomioon otetuksi ja ymmärrettyksi omana itsenään ja yhteisönsä jäsenenä. Jokainen lapsi on oikeutettu hyvään opetukseen ja kannustavaan palautteeseen. Leikki on lapselle ominaista ja lapsen tuleekin saada leikkiä, oppia leikkien sekä aidosti iloita oppimastaan. Näiden kautta lapsi rakentaa käsitystä sekä itsestään että ympäröivästä maailmasta. (Opetushallitus 2016, 19.)

YK:n lasten oikeuksien yleissopimus (Unicef 1989) linjaa myös lasten oikeudesta tulla kuulluksi ja nähdyksi. Lasten oikeuksien sopimus määrittää, että kaikissa lapsia koskevissa sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, olivat ne sitten julkisia tai yksityisiä, on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Sopimuksen allekirjoittaneet valtiot myös tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden synnynnäiseen elämään ja tätä kautta kuulluksi ja nähdyksi tulemiseen.

YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen artiklan kaksitoista mukaan lapselle tulee taata oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Sopimuksen allekirjoittaneiden valtioiden tulee kunnioittaa lapsen oikeutta ajatuksenvapauteen. Artiklassa kolmetoista puolestaan mainitaan näin: ”Lapsella on oikeus il-

maista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.” (Unicef 1989, artikkelit 12 ja 13.)

2.4 Oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuslaissa (36/1973 § 2a) sanotaan, että varhaiskasvatuksen tehtävä on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö. Oppimisympäristöt määritellään muun muassa tiloiksi, yhteisöiksi, käytännöiksi ja välineiksi, jotka tukevat ja edesauttavat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Lapsilla tulee siis olla mahdollisuus tutkia maailmaa ja toteuttaa itseään kaikilla aisteillaan. (Opetushallitus 2016, 31.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että oppimisympäristöjä tulee suunnitella ja rakentaa yhdessä lasten kanssa. Lasten kädenjälki ja heidän leikkinsä tulee näkyä oppimisympäristöissä. Oppimisympäristöjä tulee kehittää niin, että ne tukevat lasten terveen itsetunnon kehittymistä. (Opetushallitus 2016, 31.) Varhaiskasvatussuunnitelma siis linjaa, että lapset tulee ottaa mukaan oppimisympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen. Myös Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen (2017, 157) allekirjoittavat sen, että lapset tulee ottaa mukaan tilan suunnitteluun ja muokkaukseen, jotta sen rakentaminen lapsilähtöisesti olisi mahdollista.

Oppimisympäristöt jaan opinnäytetyössäni fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin oppimisympäristöihin. Tarkastelen fyysisen oppimisympäristön kautta myös oppimisympäristöjen psyykkistä ja sosiaalista näkökulmaa. Varhaiskasvatussuunnitelmassakin todetaan, että varhaiskasvatuksen oppimisympäristö sisältää fyysisen, psyykkisen sekä sosiaalisen ulottuvuuden (Opetushallitus 2016, 31).

Monet käyttävät oppimisympäristön synonyyminä toimintaympäristöä, mutta koska oppimisympäristöt on kuitenkin laajemmin käytetty käsite ja koska opinnäytetyöni tähtää kokonaisuuden kehittämiseen, käytän myöhempänä käsitettä oppimisympäristöt. Kuten edellä on mainittu, varhaiskasvatussuunnitelma määrittää oppimisympäristöt tiloiksi, yhteisöiksi, käytännöiksi ja välineiksi (Opetushallitus 2016, 31). Opinnäytetyössäni korostuu se, että oppimisympäristöt eivät tarkoita pelkästään tiloja, vaan ne syntyvät myös niissä olevista välineistä, yhteisöistä ja käytännöistä. Tämä on yksi syy, minkä vuoksi en halua käyttää työssä toimintaympäristö-käsitettä. Tällöin koen ympäristön tarkastelun nimenomaan toiminnan kautta, ja siihen ei ole tarkoitus tässä opinnäytetyössä tähdätä.

2.4.1 Fyysinen oppimisympäristö

Varhaiskasvatuksen fyysinen oppimisympäristö koostuu konkreettisista ja rakenteellisista tekijöistä ympäristössä, jossa lapsi viettää hoitopäivänsä. Siihen kuuluvat vähintään päiväkodin rakennus sekä sen piha. (Koivunen 2009, 179.) Varhaiskasvatussuunnitelma (2016, 32) määrittelee varhaiskasvatuksen oppimisympäristöiksi päiväkotirakennuksen lisäksi luonnon, pihat ja leikkiuistot sekä muut rakennetut ympäristöt. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään erinäisen oppimisen paikkoina.

Varhaiskasvatuksessa nimenomaan fyysinen oppimisympäristö korostuu, sillä varhaiskasvatusikäisillä on runsaasti enemmän aikaa vapaalle leikille ja toiminnalle kouluikäisiin verrattuna. Varhaiskasvatusikäiset saavat haakeutua siis hyvin paljon oman kiinnostuksensa mukaan leikkeihin. Innostavan leikki- ja oppimisympäristön luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen on keskeinen osa varhaispedagogiikkaa ja hyvä toimintaympäristö auttaa lapsia ottamaan haltuun omaa oppimistaan. (Kalliala 2012, 216.) Tämän pohjalta voitaisiin sanoa, että oppimisympäristöjen kokonaisvaltaisella huomioimisella voidaan edistää lasten hyvinvointia ja rikastuttaa leikkiä, jotka ovat keskeisimmät opinnäytetyöni tavoitteet.

2.4.2 Sosiaalinen oppimisympäristö

Sosiaalinen oppimisympäristö rakentuu ryhädynamiikasta, ihmisten välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta (Koivunen 2009, 183). Varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että yhteisten sääntöjen ja toimintatapojen kautta luodaan turvallinen, kunnioittava ja yhteisvastuullinen oppimisympäristö. Hyvässä sosiaalisessa oppimisympäristössä kaikenlaisten tunteiden näyttäminen on sallittua. (Opetushallitus 2016, 31.) Koen, että toimivassa sosiaalisessa oppimisympäristössä lapset kannustavat toisiaan ja yhteistyö on hedelmällistä. Näitä ominaisuuksia tarkastelen myös opinnäytetyöni sosiaaliseen oppimisympäristöön tähtäävässä osuudessa.

Sosiaalisessa oppimisympäristössä lapsen myönteisen minäkäsityksen syntymiseen vaikuttavat lapsen vanhemmat, kasvattajat sekä vertaisryhmä eli tässä tapauksessa lapsen päiväkotiryhmä. Lapsen minäkuvaan ja käsitykseen itsestään vaikuttaa paljolti se, miten lapsi otetaan vastaan ja millaista palautetta hän saa. Ryhmässä kuulluksi tuleminen ja muiden kuunteleminen on olennainen osa toimivaa sosiaalista oppimisympäristöä. (Hellman-Suominen, Järvinen & Laine 2012, 144–145.) Myös Järvinen ja Mikkola (2015, 27) toteavat, että yhteenkuuluvuuden tunne on lapsen sosiaalisen itsetunnon kehittymisen kannalta erittäin tärkeää.

Taskinen ja Väisänen (2012, 2) ovat selvittäneet, millaisia näkemyksiä lapsilla on ihanteellisesta oppimisympäristöstä ja todenneet, että ryhmän sisäinen yhteisöllisyys sekä sosiaaliset suhteet ja niihin kuuluva toisten huomioon ottaminen ovat merkittävä osa lapsilähtöistä oppimisympäristöä.

Kun oppimisympäristöä rakennetaan, tulee ottaa huomioon lasten mielenkiinto ryhmässä toimimiseen sekä lapselle yksilölliset ja ominaiset tavat oppia. Tutkimuksessa korostuu läsnäolevan kasvattajan tärkeys. Kasvattajan tulee arvostaa ja hyödyntää lapsista saatavaa tietoa oppimisympäristön kannalta.

2.4.3 Psyykkinen oppimisympäristö

Psyykkinen oppimisympäristö muodostuu niin kognitiivisista, emotionaalista kuin sosiaalisista rakenteista. Psyykkisessä oppimisympäristössä tärkeitä on aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus sekä kiireetön, myönteinen ja rohkaiseva ilmapiiri. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 88–89.)

Psyykkinen oppimisympäristö on käsitteistä hankalin. Yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa erilaisissa tiloissa ja tilanteissa syntyvää ilmapiiriä. Psyykkinen oppimisympäristö on niin sanotusti näkymätön ja siksi sen arvioiminen on myös hankalaa. (Koivunen 2009, 182–183.) Mielestäni Koivusen määritelmä psyykkisen oppimisympäristön ilmapiiristä on helposti sekoitettavissa sosiaaliseen oppimisympäristöön ja tästä syystä koen tarpeelliseksi selkeyttää sen määritelmää. Ilmapiirin syntymiseen ei välttämättä tarvita kuin yksi ihminen. Ilmapiiri voi syntyä jo siitä, millaisia tunteita jokin tila ihmisessä itsessään herättää eikä näin ollen ilmapiirin syntymiseen liity kuin yksilön omat ajatukset ja tunteet ympäristöstä.

Koska psyykkisen oppimisympäristön arviointi on tutkitusti hankalaa, opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden psyykkinen oppimisympäristö ja arviointi tähtäävät nimenomaan tähän ongelmaan. Haluan opinnäytetyölläni tuoda tämän ”näkymättömän” oppimisympäristön näkyväksi, jonka avulla lapset voidaan ottaa arviointiin mukaan ja kasvattajat saavat uudenlaisia keinoja kehittää oppimisympäristöjä lapsilähtöisesti.

2.5 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa

”Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta.” Pedagogisen dokumentoinnin avulla mahdollistetaan lasten sekä huoltajien osallistuminen toiminnan kehittämiseen, toiminnan arvioinnin ja suunnittelun avulla. Pedagogisella dokumentoinnilla tuotetaan konkreettista tietoa lasten elämästä, muun muassa lapsen kehityksestä ja kiinnostuksen kohteista sekä oppimisesta ja lapsiryhmän toiminnasta. Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on lisätä henkilöstön tuntemusta lapsesta sekä ymmärtää lasten välisiä suhteita sekä kasvattajien ja lasten välistä vuorovaikutusta. (Opetushallitus 2016, 37.)

Pedagogisen dokumentoinnin juuret ovat Reggio Emilia -pedagogiikassa. Sen mukaan pedagoginen dokumentointi antaa lapselle mahdollisuuden tarkastella omaa oppimistaan. Kuuntelemalla lasta aidosti, kasvattaja antaa arvoa lapselle ja lapsi saa tuntea, että kaikki mitä hän sanoo, tekee, ajattelee ja päättelee, on tärkeää. Pedagogisen dokumentoinnin ansiosta voidaan ymmärtää, mistä ajatukset ovat saaneet alkunsa ja miten ne ovat kehittyneet työskentelyn aikana. Pedagoginen dokumentointi on tärkeää lapsille, mutta myös kasvattajille ja lasten vanhemmille. Pedagoginen dokumentointi tarjoaa kasvattajille mahdollisuuden arvioida omaa toimintaansa ja kehittää työtään. Pedagogisen dokumentoinnin ansiosta myös lasten vanhemmat tulevat tietoisiksi lasten maailmasta sekä pääsevät siihen osallisiksi. (Wallin 2000, 122–124.)

Pedagogiseen dokumentointiin ei ole mitään tiettyjä ohjeita tai sääntöjä, vaan on pyrittävä löytämään sellainen itselle sopiva menetelmä, jolla saa välitettyä oman käsityksensä ja tietonsa myös muille. Pedagogisessa dokumentoinnissa voi myös käyttää useita erilaisia tapoja samanaikaisesti. Dokumentoida voi muun muassa kirjoittamalla, piirtämällä tai valokuvamalla. (Wallin 2000, 124–126.)

Opinnäytetyöni näyttely osana pedagogista dokumentointia tähtää Reggio Emilia -pedagogiikan ajatukseen. Pedagogiseen dokumentointiin pohjautuvan näyttelyn tavoitteena on vahvistaa lasten kokemusta osallisuudesta ja tuoda näkyväksi niin kasvattajille, lapsille ja lasten vanhemmille tietoa lasten osallisuudesta oppimisympäristöjen rakentajina. Näyttelyssä olennaista on myös siihen johtanut prosessi yhdessä lasten kanssa. Tällöin dokumentoinnin voidaan sanoa olevan pedagogista, sillä se tähtää varhaiskasvatuksen kehittämiseen dokumenteista saadun tiedon kautta (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10).

Pedagogisen dokumentoinnin kautta varhaiskasvatusta on mahdollista toteuttaa lapsilähtöisesti. Dokumentoinnilla saatuja tietoja ja ymmärrystä voidaan käyttää muun muassa oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden ja menetelmien muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Pedagoginen dokumentointi on tärkeää myös arvioinnin näkökulmasta, sillä sen avulla voidaan toteuttaa pedagogisen toiminnan arviointia ja kasvattajien itsearviointia. (Opetushallitus 2016, 37.) Tämä on tärkeä näkökulma opinnäytetyötäni ajatellen, sillä työssäni näyttely toimii eräänlaisena arviointivälineenä myös itselleni, mutta eritoten työelämän käyttöön. Kasvattajat saavat tärkeää tietoa siitä, kuinka lasten osallisuus oppimisympäristöjen rakentajina on vaikuttanut lasten leikkiin ja hyvinvointiin.

3 TOIMINNALLISEN OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA SUUNNITTELU

Tässä luvussa esitellään toiminnallisen opinnäytetyön peruspiirteitä sekä opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus heijastaen niitä toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Tämän jälkeen siirrytään kuvaamaan opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnittelua.

3.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyön vaihtoehtoista. Vaikka toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä, on niissä myös tiettyjä yhteneväisyyksiä. Toiminnallinen opinnäytetyö tähtää työelämän toimintatapojen ja periaatteiden kehittämiseen. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee työelämän käytäntöjen järjestämistä tai järjeistämistä. Työ voi olla vaikkapa opas, ohjelma tai jonkin tapahtuman, kuten näyttelyn järjestäminen. Vaikka toiminnallinen opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja käytännönläheinen, pitää se kuitenkin olla toteutettu tutkimuksellisella otteella. Toiminnallisesta näkökulmasta tehdyn opinnäytetyön tavoitteena on ammatillisuuden ja ammatillisten teorioiden yhdistäminen. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9–10.)

”Opinnäytetyöstä riippuen on hyvä kertoa konkreettisesti, miten käytännön toteutus on edennyt (Airaksinen & Vilkkä 2003, 55). Edellinen virke kertoo oleellisimman siitä, miksi lopulta päädyin toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Vaikka opinnäytetyön tuloksena voidaan nähdä syntyvän tapahtuma, eli päiväkodeilla pidettävät näyttelyt, on koko opinnäytetyössä olennaisinta se, mikä on johtanut näyttelyiden syntyyn. Näyttelyt ovat se päätös, joissa tiivistyy kaikki se mitä matkan aikana on tehty. Kuinka lasten osallisuus oppimisympäristöjen rakentajina on vahvistunut ja kuinka se on vaikuttanut lasten hyvinvointiin ja rikastuttanut leikkiä. Näyttelyt siis koovat yhteen toiminnallisen opinnäytetyön prosessin ja opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoituksen.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan käyttää tutkimuksellisia menetelmiä, mutta niiden käyttö tulisi harkita tarkoin. Joskus voi käydä niin, että kun toiminnallinen opinnäytetyö saa liikaa tutkimuksellisia näkökulmia, työn määrä paisuu, eikä vastaa työstä saatavia opintopisteitä. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 56). Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, mutta siinä korostuu myös tutkimuksellinen näkökulma. Tutkimuksellinen näkökulma on kuitenkin perusteltua, sillä opinnäytetyön nimestä jo käy selvillä, että lapset saavat olla osallisina sekä suunnittelussa, toteutuksessa että arvioinnissa. Arviointivaiheessa lapset kuvaavat oppimisympäristöään ja kuvailevat valintojaan tekemiensä kysymysten pohjalta. Arviointivaihe voidaan siis nähdä toimivan haastattelun kaltaisena tilanteena ja lasten haastatteluiden pohjalta tekemäni johtopäätökset vaativat tutkimuksellista otetta.

Opinnäytetyön toteutustapa on omien resurssien, kohderyhmän tarpeiden sekä oppilaitoksen vaatimusten välillä tehty perusteltu kompromissi (Airaksinen & Vilkkä 2003, 56–57). Tästä syystä päädyin ratkaisuun, jossa tutkimuksellinen näkökulma saa myös näkyä opinnäytetyössä, mutta se ei korostu liikaa. Näin ollen en paneudu tutkimuksellisille menetelmille määrättyihin ohjeisiin, enkä käytä opinnäytetyössä varsinaisia analyysiä ohjaavia tutkimuksellisia teorioita, koska ne eivät ole oleellisia opinnäytetyön aihetta ajatellen. Myös Airaksinen ja Vilkkä (2003, 57–58) toteavat, että toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole välttämättä tarpeen analysoida kerättyä aineistoa kuten tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tietoa voidaan kerätä haastatellen, mutta sitä käytetään antamaan tukea päättelyyn ja argumentointiin. Nimenomaan tähän painottuu tässä opinnäytetyössä käytetyn tutkimuksellisen näkökulman käyttö. En analysoi lasten vastauksia tutkimukselliselle opinnäytetyölle ominaisin tavoin, mutta kerään vastauksista tietoa, jonka kautta argumentoin ja teen johtopäätöksiä.

3.2 Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyö on saanut alkunsa kiinnostuksestani siihen, miten lasten osallisuutta oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa toteutettaisiin ja kuinka kasvattajille saataisiin keinoja tukea lasten osallisuutta oppimisympäristöissä. Opinnäytetyön tarkoituksena on nostaa esille lasten näkökulma oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Osallisuuden käsitteen laaja-alaisuus on noussut esille työelämästä ja siitä syystä aihe on juuri nyt todella ajankohtainen.

Työn tavoitteena on eritoten tutkia, millaista hyötyä lasten osallisuus oppimisympäristöjen rakentajana tuo lapsille hyvinvoinnin näkökulmasta ja miten lasten kanssa yhdessä suunniteltu oppimisympäristö voi rikastuttaa lasten leikkiä. Yhtenä opinnäytetyöni tavoitteena on kiinnittää varhaiskasvattajien huomiota oppimisympäristöjen tärkeyteen. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus tukee lasten osallisuutta niin fyysisissä, psyykkisissä kuin sosiaalisissakin oppimisympäristöissä. Vaikka lopputuotos eli näyttely on myös perusteltua osallisuuden sekä kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kannalta, on projektissa tärkeintä prosessi, jonka tuloksena näyttely syntyi. Näyttelyn tavoitteena on avata silmiä sille, mitä osallisuus oppimisympäristöissä antaa lapsille ja samalla tuoda esille myös dokumentoinnin tärkeys lasten kanssa toteutetuissa projekteissa. Seuraavaksi käyn opinnäytetyön tavoitteita läpi, huomioiden kasvattajien vaikutuksen näiden tavoitteiden toteutumiseksi.

3.2.1 Hyvinvoinnin lisääminen ja leikin rikastuminen

Hyvinvointia on aikojen saatossa määritelty hyvin moninlaisilla määritelmillä. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (n.d.b) määrittää yksilön hyvinvoinnin rakentuvan muun muassa terveydestä, ihmissuhteista, omanarvontunosta sekä mielekkästä tekemisestä. Lapsen osallisuuden terveyden- ja

hyvinvoinninlaitos puolestaan määrittää mahdollisuutena vaikuttaa näihin asioihin. Lapselle on tärkeää saada olla mukana itselleen merkittävässä yhteisössä, ryhmissä, joilla on valtava vaikutus lapsen hyvinvoinnille. Nämä ovat lapsen kasvun ja kehityksen perusedellytyksiä, joiden kautta lapsi oppii olemaan ja elämään yhdessä. (THL n.d.c.)

Hyvinvoinnin ja osallisuuden voidaan siis jossain määrin nähdä olevan riippuvaisia toisistaan. Osallisuus lisää hyvinvointia, mutta myös päinvastoin hyvinvointi voi lisätä osallisuutta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, § 2a). Tällöin varhaiskasvatuksen tehtävä myös osallisuuden edistämässä on hyvin keskeistä.

Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen (2017, 65) esittelevät muutaman kysymyksen, joiden avulla voidaan tarkastella lasten hyvinvointia varhaiskasvatuksessa. Nämä kysymykset ovat: ”Milloin lasten toiminnassa esiintyy yhteishenkeä tai sitoutumista?”, ”Miten päiväkodissa näkyy merkityksellisyys, entä ystävyys ja ilo?” sekä ”Miten myönteisiä tilanteita voidaan lisätä varhaiskasvatuksessa?” Näitä näkökulmia halusin painottaa opinnäytetyössäni, sillä ne sopivat mielestäni erinomaisesti myös lasten hyvinvoinnin tarkasteluun oppimisympäristöjen näkökulmasta.

Huomion kohdentaminen myönteisiin asioihin korostaa lasten hyvinvointia ja niitä tekijöitä, joista hyvinvointi koostuu, kuten hyvää itsetuntoa, ystävyyttä, oppimista ja mielenterveyttä (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 65). Tässä opinnäytetyössä lasten hyvinvoinnin lisäämiseksi korostettiin yhteisöllisyyttä, sosiaalisia suhteita, hyvän palautteen antoa sekä lasten näkemysten ja kokemusten aitoa huomioonottamista.

Yksi näkökulma lasten hyvinvointiin ovat kasvattajat. Kasvattajilla on iso rooli lasten hyvinvoinnin ja osallisuuden tukijana ja edistäjänä. Kasvattajien tehtävänä on kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Kasvattajat kannustavat lapsia mielikuvituksen käyttöön ja luovuuteen sekä rohkaisevat koko ryhmää hyvään vuorovaikutukseen ja toisten huomioimiseen. Kasvattajien tehtävä on myös tukea ystävyysuhteiden syntymistä päiväkotiryhmässä. Turvallisessa vertaisryhmässä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan yhdessä keinoja ratkaista ne. (Opetushallitus 2016, 29.)

Susanna Hietala (2015, 27–28) on myös tutkinut opinnäytetyössään kasvattajien ajatuksia leikkiympäristöistä ja saanut tuloksen, jonka mukaan vielä tapahtuu jossain määrin perusteetonta leikin rajausta kasvattajien puolelta. Tuloksissa ilmeni myös, että kasvattajat tiedostavat tehtävänsä tilojen mahdollistajina sekä turvallisuuden luojina. Tuloksista selviää myös se, että kasvattajat kokevat luovansa fyysisen, sosiaalisen ja psyykkisen oppimisympäristön. Omassa opinnäytetyössäni haluan ottaa kantaa siihen, kuinka saisimme lapset keskiöön toimimaan niin sanottuina tilan ”luojina”.

Tällöin kasvattajat toimisivat mahdollistajina, mutta lapset olisivat nimenomaan ne, jotka luovat toiminnallaan oppimisympäristön.

3.2.2 Näyttelyn tavoite

Ajatus näyttelystä sai alkunsa siitä, että tällä tavoin lasten osallisuus tulee näkyväksi ja voin vahvistaa sitä, mitä tarkoitan fyysisillä, psyykkisillä ja sosiaalisilla oppimisympäristöillä. Näyttelyn avulla myös muut näkevät konkreettisesti, miten lasten osallisuutta oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa voidaan toteuttaa ja miten projekti on edennyt lasten kanssa.

Mielestäni lapsiryhmälle on myös tärkeää se, että prosessi dokumentoidaan ja prosessilla on päämäärä, johon tähdätään, vaikkakin matka tuohon päämäärään olisi tässä kohtaa tärkeämpää. Näyttelyn avulla lapset voivat yhdessä koota prosessista aivan oman oppimisympäristön. Lapsilla on myöhemmin myös mahdollisuus palata dokumenttien avulla muistelemaan projektia sekä omaa osallisuuttaan.

Näyttelyssä pedagogisen dokumentoinnin tärkeys konkretisoituu ja päiväkodin ja kodin välinen yhteys vahvistuu. Lasten vanhemmat näkevät, mitä lapset ovat tehneet päiväkodissa ja millaisissa projekteissa he ovat olleet mukana. Pedagoginen dokumentointi on myös keino saada vanhemmat mukaan varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.

3.3 Työelämäyhteys

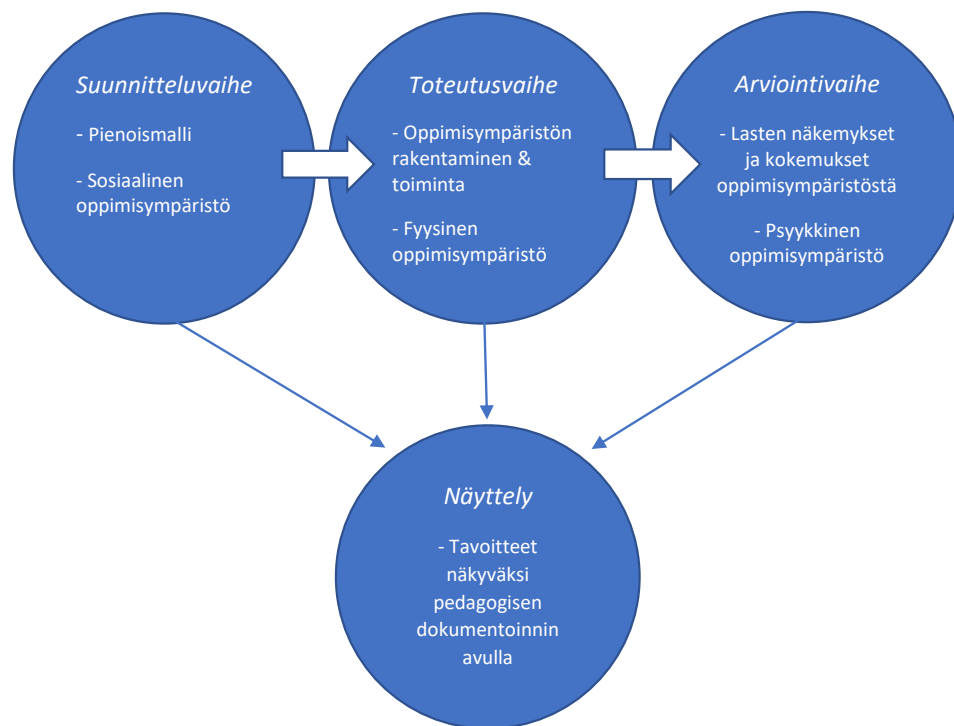
Yhteistyökumppanina on Akaan kaupungin varhaiskasvatus ja kaupungin kaksi varhaiskasvatusyksikköä. Molemmista yksiköistä mukana on yksi 3–5-vuotiaiden ryhmä. Päiväkodit eroavat hyvin paljon toisistaan ryhmäkenteiltään sekä ympäristöltään.

Valitsin toisistaan poikkeavat päiväkodit, mutta kuitenkin samanikäisten ryhmät, jotta johtopäätökset olisivat ryhmien osalta tasavertaiset, mutta voin opinnäytetyössäni ottaa huomioon ulkopuoliset tekijät kuten tilojen, kasvattajien ja muiden resurssien vaikutukset. Palaan näihin eroihin myöhemmänä luvussa 5.

Lapsen osallisuus sekä oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi huomioidaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Akaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa korostuu lapsen osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tukeminen. Tukemalla, kannustamalla ja ohjaamalla lapselle opetetaan muun muassa sosiaalisia taitoja. Lapsen mielipiteet ja aloitteet ovat arvostettavia ja ne tulee ottaa huomioon myös käytännön toiminnassa. (Akaan kaupunki 2017, 20.) Tässä opinnäytetyössä perehdytään siihen, millaisin keinoin lasten osallisuutta käytännön toiminnassa oppimisympäristöjen näkökulmasta tuetaan.

3.4 Toiminnallisen osuuden suunnittelu

Toiminnallisen osuuden suunnittelu sai alkunsa opinnäytetyön tavoitteiden pohjalta. Millaisin keinoin lasten osallisuutta oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa saataisiin vahvistettua niin, että lapset kokisivat aidosti tulleen osallisiksi? Toiminnallista osuutta suunnitellessa pohdittiin myös, millaisia konkreettisia keinoja se antaa kasvattajille toteuttaa lasten osallisuutta oppimisympäristöjen näkökulmasta. Alustavaan suunnitelmaan jätettiin tilaa lasten näkemyksille, kokemuksille ja ajatuksille, jotta lasten osallisuus kulkee aidosti mukana koko prosessin ajan. (Kuva 2.)

Kuva 2. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden suunnitelma vaiheineen.

Suunnitteluvaiheessa prosessi muodostui kolmivaiheiseksi, suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin mukaan. Näistä vaiheista suunnittelin syntyväksi näyttelyn, jossa kiteytyy koko prosessi. Suunnittelin prosessin alkavaksi tutustumisella lapsiryhmiin ja lasten mielenkiinnon kohteisiin. Lasten mielenkiinnon kohteiden pohjalta alkaa suunnitteluvaihe, jossa tarkoituksena on suunnitella yhdessä lasten kanssa oppimisympäristö toiminnalle. Suunnittelu tapahtuisi teoksen, eräänlaisen pienoismallin teolla, jossa yhdessä pienryhmän kanssa suunnitellaan pienoismalli oppimisympäristöstä. Lasten kanssa mietitään, mitä tilassa voisi olla, mitä tarvikkeita sinne tarvittaisiin jne. Tällöin myös mietitään, mitä tilassa tehtäisiin. Tämän vaiheen

näen keskittyvän sosiaaliseen oppimisympäristöön, joka koostuu päiväkotikavereista ja kasvattajista. Tehdään yhdessä ja toisia kannustetaan. Tästä vaiheesta syntyneiden teosten on myös tarkoitus olla esillä näyttelyssä.

Seuraavassa vaiheessa toteutetaan yhteiset suunnitelmat. Tämä olisi siis prosessin toteutusvaihe. Ajatukseni oli liittää toimintaan oppimisympäristön rakentaminen. Alkuun rakennetaan yhdessä lasten kanssa ympäristö, jonka he ovat suunnitelleet. Mitä lapset haluavat ottaa esille? Mitä tarvikkeita tarvitaan ja mitä seinille laitetaan? Rakennetussa oppimisympäristössä toteutetaan toiminta, joka on suunniteltu lasten näkemysten pohjalta. Tässä vaiheessa on tarkoitus dokumentoida oppimisympäristöä ja toimintaa kuvin näyttelyä varten. Toteutusvaihe keskittyy fyysiseen oppimisympäristöön.

Viimeisessä, arviointivaiheessa lapset kuvaisivat itse rakentamaansa oppimisympäristöä väittämien avulla. Kolmannessa vaiheessa keskitytään nimenomaan siihen, kuinka osallisuus on rikastuttanut lasten leikkiä. Koska oppimisympäristön psyykinen näkökulma on tutkitusti käsitteenä hankalin ja sen arviointi on vaikeaa, on tässä vaiheessa tarkoitus saada tietoa siitä, millainen ilmapiiri tilassa vallitsee ja millaisia tunteita tai ajatuksia lapsissa herää. Tämän vaiheen tarkoitus on vahvistaa lasten osallisuutta oppimisympäristöjen arvioinnissa ja selkeyttää kasvattajille, miten arviointia voidaan toteuttaa. Lasten mielipiteet toiminnasta saadaan usein kysymällä, mistä pidit eniten ja mistä vähiten, mutta tuleeko lasten mielipiteet oppimisympäristöistä esille juurikaan? Vaihe toteutetaan keskittyen kerrallaan yhteen tai kahteen lapseen. Lasten ottamat kuvat tulevat olemaan osana näyttelyä.

Näyttely toteutetaan yhdessä lasten kanssa, jolloin osallisuus kulkee mukana jokaisessa vaiheessa opinnäytetyöprosessin aikana. Näyttelyn toteutus riippuu siis paljon lasten näkemyksistä ja kokemuksista. Näyttely perustuu dokumentoinnin tärkeyteen varhaiskasvatuksessa. Näyttely voidaan nähdä myös eräänlaisena arvioinnin välineenä, jossa esille nousevat lasten ajatukset oppimisympäristöistä. Näyttelyn avulla on tarkoitus tuoda esille myös se, kuinka lasten leikki on rikastunut oppimisympäristöjen kokonaisvaltaisen huomioimisen avulla. Näyttelyn on tarkoitus olla päiväkotin tiloissa esillä talon kasvattajille, lapsille ja lasten vanhemmille.

4 TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS

Toiminnallinen osuus jakautuu kolmeen vaiheeseen, jotka kulkevat käsikädessä fyysisen oppimisympäristön suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Suunnitteluvaiheessa huomio kiinnittyy eritoten oppimisympäristöjen sosiaaliseen näkökulmaan, toteutusvaiheessa pureudutaan oppimisympäristöjen fyysisiin ominaisuuksiin ja viimeisessä, arviointivaiheessa, keskitytään oppimisympäristöjen psyykkiseen näkökulmaan. Näiden vaiheiden lisäksi toiminnalliseen osuuteen liittyy lapsiryhmiin ja lasten kiinnostusten kohteisiin tutustuminen sekä opinnäytetyöprosessin tuloksena syntynyt näyttely. Näyttelyssä kaikki vaiheet nivoutuvat yhteen ja niin sosiaaliset, fyysiset kuin psyykkisetkin oppimisympäristöt tuodaan näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla. Näyttelyssä korostuu suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaihe lasten näkökulmasta.

4.1 Prosessi lapsiryhmissä

Toiminnallisen osuuden aloitin tutustumisella lapsiryhmiin ja lasten mielenkiinnon kohteisiin. Kasvattajien näkemysten pohjalta molemmista päiväkodeista muodostui yhdet pienryhmät, jotka olivat opinnäytetyössä mukana koko prosessin ajan. Näiden lapsien vanhemmille laitoin lupakyselyt lapsen osallistumisesta opinnäytetyöprosessiin (Liite 1). Toisessa ryhmässä oli kuusi lasta, toisessa kahdeksan. Prosessin aikana oli muutama poissaolo, mutta poissaolijoiden tilalle ei otettu perustellusti muita lapsia, sillä tavoitteiden näkökulmasta oli olennaista, että samat lapset ovat mukana koko prosessin ajan. Näin toiminnallinen osuus pysyi ehjänä ja tutkimuksellisesta näkökulmasta luotettavana. Keskityn tässä luvussa ryhmien työskentelyyn ja toiminnan kuvaamiseen. Ryhmien eroavaisuuksiin ja niiden myötä prosessin johtopäätöksiin keskityn myöhemmänä luvussa 5.

4.1.1 Oppimisympäristön suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa lasten kanssa keskityttiin tekemään pienoismalli sellaisesta oppimisympäristöstä, jonka lapset halusivat toteuttaa ja jossa lapset halusivat toimia. Suunnitteluvaiheessa kaikki prosessissa mukana olevat lapset olivat paikalla, mikä oli vaihetta ajatellen erittäin hyvä, sillä näin sosiaaliseen näkökulmaan oppimisympäristöstä sai enemmän irti.

Molempien ryhmien kanssa olin ottanut valmiiksi esille materiaaleja ja lisäksi kerroin lapsille, että he voivat käyttää muitakin materiaaleja ja etsiä ja kysyä mikäli tarvitsevat jotain, mitä valmiissa materiaaleissa ei ole. Aloitin kertomalla lapsille mitä olen tullut tekemään heidän kanssaan ja kerroin mitä kaikkea prosessi tulee pitämään sisällään. Lapset kuuluivat heti aluksi kaikista vaiheista sekä näyttelystä, koska halusin, että lapset voivat miettiä prosessia jo pidemmällä ja kokea olevansa aidosti osallisina.

Ensiksi mietimme molempien ryhmien kanssa, mikä olisi se tila, jossa he haluaisivat toiminnan toteuttaa. Tämän jälkeen mietimme mitä tilassa tehtäisiin. Toisessa ryhmässä kaikkien suusta kuului yhteen ääneen jumppahuone, joten tilaksi valikoitui päiväkodin jumppasali. Ryhmän lastentarhanopettaja kertoikin, että tästä kyseisestä tilasta on vuokattu vasta vähän aikaa sitten jumppasali, joten lasten hyvin yhtenäinen näkemys oli helppo ymmärtää. Kun kerroin, että pienoismalli tehdään yhdessä, lapset olivat hetken hiljaa, mutta pian alkoivat yhdessä innolla suunnittelemaan mitä pienoismalliin laitetaan (Kuva 3).

Tässä ryhmässä sosiaalinen oppimisympäristö oli innostava ja rohkaiseva. Kun eräs lapsi ei meinannut saada liimattua tikkuja yhteen ja tuskaili tämän kanssa, toinen lapsi tokaisi rohkaisevasti: ”Hyvä! Kyllä sä saat ne!”. Tämän ryhmän sosiaalinen oppimisympäristö koostui yhdessä tekemisestä ja rakentamisesta. Lopuksi mietimme yhdessä mihin tehdyt tavarat asetellaan pienoismallissa. Tällöin yksi lapsista huomautti: ”Jätetään vähän palloja pois, ei meidän jumppahuoneessa oo näin montaa palloa.” Lause oli vielä kesken, kun muut yhtyivät tähän ja joku jo kiikutti palloja roskakoriin. Pienoismallia tehdessä teemaksi muotoutui lasten keskustelujen pohjalta kirjat, kun eräs lapsi teki pienoismalliin kirjahyllyn, jonka jälkeen lapset alkoivat kertomaan omista lempikirjoistaan. Tästä kehittelimme kirjajumpan, joka toteutettiin seuraavassa vaiheessa.

Kuva 3. Ensimmäisen ryhmän pienoismalli. Kirjajumppa jumppahuoneeseen.

Toisessa ryhmässä huomasin lasten tutkiessa materiaaleja, että lapsilla kesti hieman päästä ideaan mukaan. Toisilla mielikuvitus lähti heti lentämään ja he haalivat pöydältä materiaaleja ja rupesivat ideoimaan tilaa. Toisilla taas ei meinannut millään tulla ideaa. Pyrin kuitenkin siihen, että en johdattele lapsia, joten annoin näille lapsille oman aikansa miettiä ideaa ja sitä, mitä he voisivat tehdä tilaan. Myös Järvinen ja Mikkola (2015, 20–21)

toteavat, että jos kasvattaja ei osaa päästää irti omista valmiista suunnitelmistaan ja visioistaan, voi lasten omat ideat ja näin ollen lasten osallisuus projektissa kärsiä. Olikin mielenkiintoista huomata, että ne lapset, jotka alkuun jäivät itseksensä pohtimaan ajatusta, olivat lopulta niitä lapsia, joilla syntyi suunnittelusta isoimmat projektit ja jotka olivat viimeisinä vielä rakentamassa pienoismallia eivätkä malttaneet millään lopettaa.

Tässä ryhmässä oli mahtava yhteishenki ja sosiaalinen oppimisympäristö, jossa jokaisen on mukava toimia. Eritoten kiinnitin huomion siihen, kuinka hienosti lapset toimivat ryhmässä ja osasivat pyytää apua toisilta ja tarjota omaa apuaan toisille. Lapsille voi olla hyvin vaikea ottaa apua vastaan, jos heillä on selkeä oma visio jostakin asiasta. Tässä ryhmässä apu otettiin kuitenkin hienosti vastaan, mikä on mielestäni yksi hyvän ja toimivan sosiaalisen oppimisympäristön ominaisuus. Tällaiselta kuulosti tässä toimivassa ja innostavassa sosiaalisessa oppimisympäristössä käyty kahden lapsen välinen keskustelu:

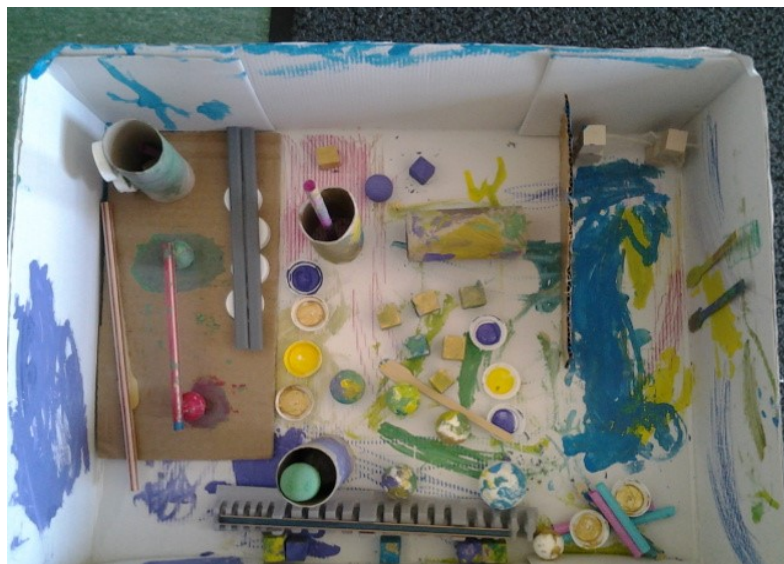
Lapsi 1: Vau! Saanko mä auttaa sua siinä?

Lapsi 2: Joo. Voikko sä pitää vaikka tosta niin mä saan nää kiinni tähän.

Lapsi 1: Joo. Hei laitetaanko tääkin siihen?

Lapsi 2: Hei joo, tosi hyvä idea!

Tässä ryhmässä haluttiin luoda oppimisympäristö ryhmän isoon leikkihuoneeseen ja hyvin pian syntyi ajatus tempuradasta. Lapset näkivät pienoismallin hiirten pesänä ja keskenään pohtivat voisivatko hiiret siellä asua ja mitä hiiret tekisivät. (Kuva 4.)

Kuva 4. Toisen ryhmän pienoismalli. Tempurata ryhmän isoon leikkihuoneeseen.

4.1.2 Oppimisympäristön toteutus

Oppimisympäristön toteutusvaihe tähtää lasten osallisuuteen fyysisissä oppimisympäristöissä. Toteutusvaiheessa oppimisympäristön rakentaminen lasten suunnitelmien pohjalta liitetään toimintaan.

Toteutusvaiheen eli oppimisympäristön rakentamisen aloitimme molempien ryhmien kanssa muistelemalla mitä olimme edellisellä viikolla suunnitelleet. Tutkimme tekemäämme pienoismallia ja pohdimme, mistä saisimme materiaaleja ja tarvikkeita, joista tila saataisiin rakennettua. Kun olimme päättäneet, mitä kaikkea tarvitsemme, suuntasimme hakemaan tarvikkeet.

Ensimmäisessä ryhmässä suunnitelmien pohjalta rakentui kirjajumppa jumppahuoneeseen. Lapset toivat tilaan muun muassa palloja, tasapainoilulautoja, esteitä, jumppapalikoita, trampoliinin ja istuma-alustoja, joista syntyi kirjajumppaamme jättikirjat. Jo tavaroiden etsiminen ja kerääminen oli lasten mielestä todella hauskaa. Pengoimme yhdessä varastoa ja lapset intoutuivat jo varastossa testailemaan tavaroita ja miettimään mikä ajaisi pienoismallin mukaan suunniteltua ideaa parhaiten. Toteutusvaiheessa teinkin havainnon siitä, kuinka oppimisympäristön suunnittelu ja rakentaminen edesauttaa muun muassa lasten hahmottamiskykyä. Lapset katsoivat hyvin tarkkaan pienoismallista, mitä olivat suunnitelleet ja mihin kohtaan mitäkin rakennetaan tilassa.

Toisessa ryhmässä lapset olivat suunnitelleet temppuradan isoon leikkihuoneeseen. Lapsille syntyi suunnitteluvaiheessa idea hiirten kodista ja eläimet nousivat esille keskusteluissa. Suunnitteluvaiheen jälkeen suunnittelin lasten näkemysten pohjalta eläinaiheista toimintaa temppuradalle, jonka avulla tutustuttiin oppimisympäristöön. Teinkin opinnäytetyön aikana havainnon siitä, kuinka oppimisympäristöjen avulla kasvattaja voi painottaa pedagogista toimintaa niin, että se on mahdollisimman lapsilähtöistä ja lapsia osallistavaa.

Lapset hakivat tarvikkeita tilaan muun muassa jumppasalista ja käytäviltä. Tässä ryhmässä tein saman huomion kuin toisessakin ryhmässä. Lapset katsoivat hyvin tarkkaan missä mikäkin tavara oli heidän suunnittelemaansa pienoismallissa. Lapset jopa rupesivat kääntelemään mallia niin päin, että se vastaisi huonetta. Lapset hahmottivat tilan todella hyvin ja osasivat viedä tarvikkeita kuten olivat pienoismalliin suunnitelleet. Lapset olivat aidosti mukana ja innostuivat tilan rakentamisesta. He kävivät tutkimassa pienoismallia ja jos joku tavaroista oli eksynyt väärään paikkaan, kaikki koontuivat pienoismallin ympärille tarkastamaan tilannetta.

4.1.3 Oppimisympäristön arviointi

Arviointi ei ole ainoastaan kasvattajan tehtävä, vaan sen tulisi olla yhteinen prosessi jossa lapset ovat mukana. Kun lapsi on osallisena prosessin arvioinnissa, päästään niihin päämääriin ja merkityksiin, joita varhaiskasvatuksella on. Myös lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että lapsen näkemykset ja kokemukset tulee kuulluksi ja ymmärretyiksi, mutta se itsessään ei riitä. Lasten näkemyksien pohjalta varhaiskasvatusta voidaan kehittää. Lapsen osallisuus arviointiin tulee kuitenkin suhteuttaa lapsen kehitystasoon. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 81, 84.)

Oppimisympäristön arviointivaiheessa keskityttiin fyysisen oppimisympäristön tarkasteluun psyykkisen oppimisympäristön näkökulmasta. Arviointivaihe toteutettiin erikseen jokaisen lapsen kanssa, jotta tulokset olisivat todellisia ja niissä nousisi esiin lasten aito mielipide oppimisympäristöstä ja sen rakentamisesta. Näin toisten lasten vastaukset eivät vaikuttaisi lapsen omaan mielipiteeseen.

Oppimisympäristön arviointivaihe toteutettiin molemmissa ryhmissä toteutusvaiheen perään saman päivän aikana, jotta lasten rakentamaa oppimisympäristöä on mahdollista kuvata ja lapsilla on prosessi vielä tuoreessa muistissa. Mukanani oli tablettitietokone, jolla lasten oli tarkoitus kuvata tilaa. Ensimmäisenä kysyinkin lapsilta, tunnistavatko he mikä se on ja ovatko he ennen käyttäneet sellaista. Kun olimme tutustuneet tablettitietokoneeseen, esittelin lapsille kysymykset (Liite 2), joiden avulla he saivat arvioida oppimisympäristöä.

Lapset saivat kuvailla oppimisympäristön suunnittelua ja toteutusta omin sanoin. He saivat kertoa, miltä tilan suunnittelu ja rakentaminen tuntui, entä miltä leikki tuntui tilassa, jota oli saanut olla suunnittelemassa ja rakentamassa itse. Tämän jälkeen lapset saivat kuvata tilasta lempipaikkansa ja kertoa, miltä siellä olo tuntui ja kenen kanssa he olivat siellä. Lopuksi lapset kuvasivat tilasta paikan, josta eivät tykänneet. Tähän kuvaan liittyi samat kysymykset tunteesta, jonka paikka herätti sekä siellä olevista ihmisistä. Arviointivaiheen tuloksiin palaan tarkemmin seuraavassa luvussa 5, johtopäätökset.

4.2 Näyttely

”Koska lapsen tekemä hahmo tai maalaus on mahdollisesti osa koko ryhmän yhteistä työtä, se ei yksinään kerro juuri mitään toiminnan laajasta, monimutkaisesta ja innostavasta prosessista. Lopputulos on harvoin se suurin asia: tärkeintä on matka!” (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 21). Tällä mielestäni erinomaisella sitaatilla aloitin opinnäytetyöni johdannon. Opinnäytetyössä toteutetussa prosessissa tuota matkaa kuvaavat valokuvat, lasten haastattelut, piirrookset ja pienoismallit.

Näyttelyn tarkoitus oli tuoda esiin lasten osallisuus oppimisympäristön suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Näyttely myös antaa kasvat-
tajille konkreettisen keinon lasten näkemysten ja kokemusten huomioimi-
seen ja niiden mahdollistamiseen. Koska olin halunnut jättää näyttelyn to-
teuttamiseen mahdollisimman paljon tilaa lasten näkemyksille, valmistau-
duin siihen teettämällä prosessin aikana otetut kuvat sekä käymällä läpi
lasten vastauksia arviointivaiheen kysymyksiin.

Näyttelyt koottiin molemmilla päiväkodeilla 1–2 viikkoa viimeisimmän toi-
minnallisen vaiheen jälkeen. Ajattelin, että näin lapset ovat saaneet pohtia
prosessia ja kehittää omat näkemyksensä dokumentointia varten. Näytte-
lyn kokoaminen aloitettiin pohjustamalla sitä kahden edellisen kerran
avulla. Lapset muistelivat kuvien kautta sekä suunnittelu-, toteutus- että
arviointivaihetta. Lapset saivat vaikuttaa siihen, millainen näyttelystä ra-
kentuu. Tässä raportissa esiintyy muutama kuva näyttelyihin liitetystä va-
lokuvista. Koska kuvat koostuvat lähinnä lapsista ja koska minulla ei ole lu-
paa esittää kuvia, joissa lapset ovat tunnistettavissa, ne jäävät tästä rapor-
tista pois. Tärkeintä näyttelyssä on ollut tuoda prosessi esille kasvattajille,
lapsille ja vanhemmille, joten oleellista on, että nuo kuvat ja lasten aito
osallisuus on tullut esille näyttelyssä eikä niillä ole oleellista osaa tähän ra-
porttiin.

Molemmissa ryhmissä näyttely syntyi muutaman ison niin sanotun pääot-
sikon alle. Näyttelyissä näkyy kuitenkin molempien ryhmien ja jokaisen
lapsen omat näkemykset ja kokemukset prosessista. Lapsilähtöisyys ja las-
ten osallisuus olivat näyttelyssäkin etusijalla. Halusin kuitenkin avata pro-
sessia otsikoiden ja pienen saatetekstin avulla (Kuva 5), jotta muutkin kuin
vain prosessiin osallistunut ryhmä ja sen kasvattajat voisivat antaa pa-
lautetta prosessista.

Lapset saivat suunnitella, toteuttaa ja arvioida omaa oppimisympäristöä. Lapset
suunnittelivat tempuradan ryhmän isoon leikkihuoneeseen. Lasten suunnitelmien
ja näkemysten pohjalta suunnittelin tilaan eläinaiheista toimintaa, joka oli
mahdollisimman lapsilähtöistä ja lapsia osallistavaa. Eläinteeman kautta
tutustuimme lasten rakentamaan oppimisympäristöön. Lapset lähtivät innolla
mukaan projektiin ja se oli todella antoisa!

Tässä hieman hetkiä matkan varrelta!

Kiitos!

Kuva 5. Toisen näyttelyn yhteydessä ollut saateteksti.

Ensimmäisessä ryhmässä prosessia kuvasivat seuraavat otsikot: Lapset to-
teuttivat oppimisympäristön ja Lasten ajatuksia oppimisympäristöstä. En-
simmäisen otsikon alle lapset liittivät kuvia oppimisympäristön suunnitte-
lusta sekä sen toteuttamisesta. Siitä millaisia piirroksia he olivat tehneet

valmiista oppimisympäristöstä ja mitä he tekivät suunnittelemassaan oppimisympäristössä. Lasten ajatuksia oppimisympäristöstä-otsikon alle lapset liittivät kuvia niistä paikoista, joita olivat kuvanneet arviointivaiheessa lempipaikakseen (Kuva 6) sekä paikaksi, josta eivät tykänneet (Kuva 7). Lisäsin näiden kuvien alle arviointivaiheessa lasten kertomia mietteitä kyseisistä paikoista. Lisäksi tähän näyttelyyn syntyi osio, jossa esitellään lasten vastauksia arviointivaiheen lomakkeen ensimmäiseen kysymykseen siitä, miten lapset kokivat itse suunnittelemansa ja toteuttamansa oppimisympäristön.

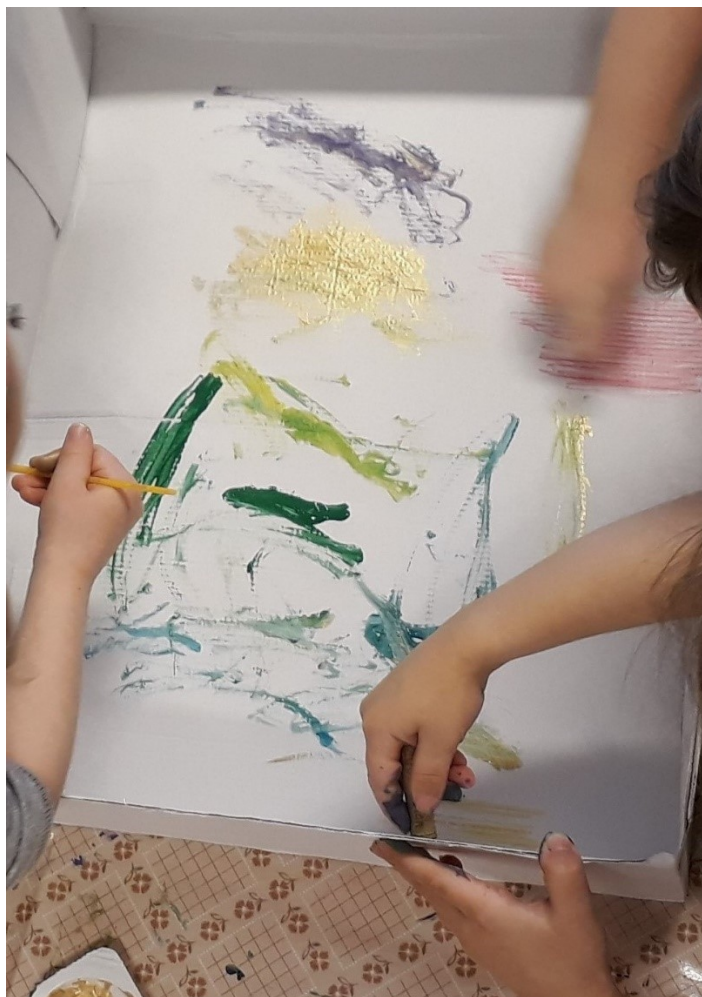

Kuva 6. Erään lapsen lempipaikka. ” Keksin sinne kirjajumpalle nää jättikirjat, ne oli parhaita!”

Kuva 7. Paikka, josta eräs lapsi ei tykännyt. "Ahtaat paikat. Toi siilipesä tuolien alla oli vähän ahdas ja siksi ei kivaa."

Toisessa ryhmässä näyttely syntyi kolmen pääotsikon alle. Otsikot olivat seuraavat: Lapset suunnittelivat oppimisympäristön, Lapset toteuttivat oppimisympäristön ja Lasten ajatuksia oppimisympäristöstä. Tässä ryhmässä lapset halusivat liittää ensimmäisen otsikon alle kuvia vaiheesta, jossa suunnittelivat oppimisympäristöä ja rakensivat pienoismallia (Kuva 8). Toisen otsikon alle lapset valitsivat kuvia rakennetusta oppimisympäristöstä ja toiminnasta. Viimeisen otsikon alle tuli kuvia lasten kuvaamista lempipaikoista sekä paikoista, josta lapset eivät tykänneet. Samoin kun toisenkin ryhmän näyttelyyn, lisäksi tähänkin lasten kertomuksia näistä paikoista. Lisäksi tähän osioon tuli lasten ajatuksia itse rakentamasta oppimisympäristöstä ja siitä, miltä leikki tuntui tilassa, jonka oli saanut kokonaan itse suunnitella ja rakentaa.

Kuva 8. Toisen ryhmän oppimisympäristön suunnittelua. Lasten valitsemissa kuvissa korostui yhdessä tekeminen.

Lisäsin näyttelyihin vielä palautelomakkeen, johon toivoin palautetta näyttelystä ja siitä, kuinka prosessi näyttäytyy niin lapsille, kasvattajille kuin vanhemmille. Tällöin saan prosessista palautetta laajasti, joka auttaa pohtimaan opinnäytetyön toteutumista ja sen hyödynnettävyyttä työelämälle. Molemmissa päiväkodeissa näyttelyt laitettiin tilaan, jossa kaikki pystyvät käydä katsomassa niitä. Näyttelyn näkyminen vanhemmille sekä palaute-mahdollisuus perustuvat myös Rintakorven ja Vihmari-Henttosen (2017, 20–21) näkemykseen, jonka mukaan pedagogisen dokumentoinnin kautta voidaan rakentaa siltaa päiväkodin ja kodin välille. Dokumentointia ei voida kutsua pedagogiseksi, mikäli se on vain yksipuolista varhaiskasvatuksesta vanhemmille. Kun perheille annetaan myös mahdollisuus vaikuttaa ja olla mukana kehittämässä, voidaan dokumentoinninkin sanoa olevan pedagogista. Tähän tähtäsi opinnäytetyöni näyttely. Niin kasvattajien, lasten kuin vanhempienkin palautteen perusteella oppimisympäristöjä voidaan kehittää niiden todellisten tarpeiden mukaisesti.

Näyttelyt olivat päiväkodeilla kahden viikon ajan, ja sekä kuvat, että pienoismallit jäivät ryhmien käyttöön prosessin päätyttyä. Näin kuvia ei tarvitse tuhota ja niitä voidaan hyödyntää vielä myöhemmin. Toisen ryhmän

lastentarhanopettajalta tuli idea laittaa kuvia prosessiin osallistuneiden lasten kasvunkansioihin. Tämä olikin mielestäni todella hyvä idea. Kasvunkansiot ovat lapsille todella tärkeitä. Lapset palaavat usein muistelemaan toimintaa kansioden avulla ja niiden myötä toteutuu myös pedagoginen dokumentointi, jossa perheet ovat mukana. (Kuva 9.)

Kuva 9. Projektin aikana otettuja kuvia voi laittaa lasten kasvunkansioihin. Näin lapsille mahdollistetaan projektiin palaaminen vielä myöhemminkin.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET: ”- - ETTEI AIKUISET TÄTÄ TEHNY!”

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni johtopäätöksiä. Lasten hyvinvoinnin lisäämisen ja leikin rikastumisen toteutumista pohdin paljon lasten arviointivaiheessa esille tulleiden näkemysten ja kokemusten kautta. Lisäksi käyn läpi näyttelyihin liittyviä johtopäätöksiä. Nostan esille poimintoja lasten ajatuksista, sillä pidän niitä hyvin tärkeässä roolissa opinnäytetyöni johtopäätösten vuoksi. Lasten näkemyksistä nousee ne ajatukset, jotka pohjaavat opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden täyttymistä. Miten lasten osallisuus oppimisympäristöjen rakentajina lisää hyvinvointia ja rikastuttaa leikkiä? Lasten kokemuksista syntyy myös näkemykset sosiaalisista ja psyykkisistä oppimisympäristöistä. Kuinka lapset kokivat osallisuutensa, ja mitä lapsilla jäi prosessista päällimmäisenä mieleen?

5.1 ”Kun tehtiin tää ite muiden kaa, niin se oli tässä kivaa - - ”

Arviointivaiheessa lapset saivat arvioida oppimisympäristöä ja sen ympärille syntyneitä prosessia kysymysten ja valokuvaamisen muodossa. Ensimmäisenä tutustuimmekin tablettitietokoneeseen, jolla lapset saivat ottaa valokuvat. Ensimmäisessä pienryhmässä tablettia oli käyttänyt 75 %, mutta kukaan lapsista ei ollut aikaisemmin kuvannut sillä. Toisessa ryhmässä tablettia olivat käyttäneet kaikki lapset, mutta kameratoimintoa käyttäneitä oli vain 33 %.

”Sanotaan, että kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa. Valokuva onkin vahva viestinnän väline, etenkin silloin, kun valokuviiin on tallennettu lapsille itselleen tärkeitä asioita ja tilanteita — Valokuvasta, johon on yhdessä liitetty tarina lapsen hyvinvointia rakentavista asioista, voi tulla lapsen identiteetin kannalta tärkeä voimakuva.” (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 126.) Tässä Rintakorven ja Vihmari-Henttosen tekstissä tulee esille se ajatus, joka itselläni oli opinnäytetyön näyttelystä. Näin voidaan todeta, että näyttelyllä on oma osuutensa opinnäytetyön tavoitteena olevan lapsen hyvinvoinnin lisäämisen näkökulmasta. Valokuvaus on yksi hyvä tapa toteuttaa pedagogista dokumentointia ja koen, että lapsille tämä oli myös hieno tilaisuus tutustua uusiin mahdollisuuksiin.

Arviointivaiheen lasten haastatteluissa korostui se, millainen **tietoisuus lapsilla on omasta osallisuudestaan**. Ensimmäisessä kysymyksessä lapset saivat vapaasti kertoa, miltä tuntui, kun sai olla suunnittelemassa ja rakentamassa oppimisympäristöä ja miltä leikki tuntui huoneessa, jota oli itse ollut rakentamassa? Molemmista ryhmistä korostui se, että sai tehdä itse. Lapset kertoivat tässä vaiheessa muun muassa siitä, mitä olivat itse suunnitelleet ja tehneet pienoismalliin ja kuinka osasivat rakentaa nämä itse suunnittelemansa ideat konkreettiseen tilaan, josta syntyi oppimisympäristö. Omat ideat ja projektit siis korostuivat tekemisessä. Tästä voidaan päätellä, että lapset osasivat liittää osallisuutensa toimintaan, he näkivät mitä olivat tehneet ja kuinka olivat osallisina prosessissa.

Maalasin palloja ja kirjahyllyn ja tasapainottelulaudan. Löysin ne sit sieltä varastosta. Mietin, et miten olin siihen pienoismalliin laittanu, et oliko siinä niitä sinisiä palloja vai punasia.

Mä keksin sen kirjahyllyn laittaa siihen pienoismalliin ja joo! Oli kiva olla voimanpesä! Siis kun kannoin sen kirjahyllyn paikalleen.

Rakensin jääkiekkokautun, missä pystyy pelaamaan. Siis jääkiekkokaukalon. Tein sinne aidat, mailat ja pallon ja maalin. Siitä maalista tuli tosi hieno! Oli kyllä kivaa, että me ite saatiin tehdä tätä huonetta ja hakee ne tavarat!

Molemmissa ryhmissä lasten vastauksissa korostui myös erilaisuuden ja samanlaisuuden käsitteet. Lapset osasivat verrata itse tekemäänsä aikuisen tekemään. Olennaista oli, että lasten vastauksista korostui **yhdessä tekeminen**. Lapsille oli tärkeää, että lapset saivat tehdä yhdessä. Voidaan siis todeta, että prosessi oli lapsia yhdistävä tekijä ja molemmissa ryhmissä se korosti ryhmän yhteishenkeä. Lapset esimerkiksi olivat tarkkana siitä, ketä lapsia oli paikalla ja kuka oli milläkin kertaa pois. Lasten keskuudessa mietitytti myös, miten joku lapsista voi laittaa näyttelyyn kuvia, jos oli ollut pois toteutusvaiheesta. Lapset keksivät kuitenkin hienosti, että poissaollut lapsi voi laittaa kuvia suunnitteluvaiheesta jossa on ollut mukana. Lisäksi prosessi eli lasten tarinoissa, joita he kertoivat toisille lapsille.

Leikki tuntu erilaiselta, kun teki tän huoneen ite, sai ite päätää. Aikuinen ei tehny. Oli kivempi yhdessä kavereiden kaa.

Vähän erilaista, mut vähän samanlaista.

Tuntu erilaiselta, kun jos aikuinen ois tehnyt valmiiksi, koska oli tosi kiva yhdessä kavereiden kaa.

5.2 ”Koko huone oli niin kiva. Oltiin täällä kaikki yhdessä!”

Lapset kuvasivat myös lempipaikkojaan rakentamassaan oppimisympäristössä. Lasten kuvaamissa lempipaikoissa nousi esille kaksi keskeistä näkökulmaa. **Lasten oma osallisuuden kokeminen sekä sosiaaliset suhteet**. Nämä tulivat ilmi lasten kuvailemissa ajatuksissa lempipaikoistaan. Lasten vastauksissa painoarvoa saivat ystävät ja yhdessä tekeminen. Yhdessä tekeminen korostui nimenomaan positiivisena kokemuksena.

Lasten kuvaamat lempipaikat ovat siis selvästi kytköksissä lapsen osallisuuden kokemiseen. **Lasten kuvissa korostuivat sellaiset paikat, joihin lapset olivat itse vaikuttaneet**. Mitä he olivat tuoneet huoneeseen ja mitä he olivat rakentaneet tuoduista tavaroista. Lempipaikoiksi kuvattiin myös sellaisia paikkoja, joita oltiin itse rakennettu pienoismalliin. Tällöin esille tulee ajatus yksilöstä osana ryhmää, joka näkyy lasten vastauksissakin. Lapset korostavat yhdessä tekemistä ja kavereiden merkitystä, mutta nostavat kuitenkin esille oman tuotoksen yhteisen projektin sisältä.

Jääkiekkokaukalo. Kun kannustan jääkiekkoo ja sain ite tehdä sen.

Putki, koska keksin sen ite.

Trampoliini oli mun laittama oravanpesä. Kaveritkin löysi mun piilottaman oravan.

Keksin sinne kirjajumpalle nää jättikirjat, ne oli parhaita!

Sosiaaliset suhteet korostuivat yhdessä tekemisenä. Yhdessä tekemistä kuvailtiin positiivisena ja sitä siivitti nauru ja hauskuus. Uskon, että koko prosessin läpi kulkenut yhteistoiminnallisuus ja yhdessä tekeminen vaikutti myös lasten näkemyksiin positiivisesti ja he kiinnittivät huomiota siihen, että jossakin tilanteessa syntyvät hyvä olo johtui sosiaalisesta oppimisympäristöstä.

Koko huone oli niin kiva. Oltiin täällä kaikki yhdessä!

Tunneli, kun siellä möyrittiin. Joku juuttu sinne, mutta meitä vaan nauratti. Ei sitä onneks sattunut. Oli vaan hauskaa kun oltiin siellä kaikki yhdessä.

Putki. Meitä nauratti, kun mentiin kaikki sinne.

Sosiaalisista suhteista ja oppimisympäristöistä päästään opinnäytetyön tavoitteeseen, jossa osallisuus oppimisympäristöjen näkökulmasta lisää lasten hyvinvointia. Kuten tavoitteissa, luvussa 3.2.1 mainittiin, Rintakorven ja Vihmari-Henttosen (2017, 65) mukaan lasten hyvinvointi, eritoten varhaiskasvatusympäristössä, koostuu hyvästä itsetunnosta, ystävyydestä, oppimisesta ja mielenterveydestä. Opinnäytetyössä **lasten vastauksissa korostuu ystävät ja oppiminen**. Lasten kokemuksissa korostui nauru ja hauskuus. Näiden voidaan päätellä vaikuttavan positiivisesti lasten hyvinvointiin.

Lapset saivat myös kuvaamalla arvioida rakentamastaan oppimisympäristöstä sellaisia paikkoja, joista he eivät tykänneet. Yksi tärkeä huomio tästä arvioinnin osasta oli se, että moni lapsi ei halunnut kuvata mitään paikkaa. Osa lapsista osasi sanoittaa, miksi ei halua kuvata. He perustelivat valintaa muun muassa niin, että ei ole mitään sellaista paikkaa mistä ei olisi tykännyt, koska kaikkeen sai vaikuttaa itse. Osa lapsista taas kertoi, että ei halua kuvata, koska tykkäsivät koko ympäristöstä. Yhden lapsen vastauksessa esiin tuli päiväkodin tilat. Hän mietti, että temppurata olisi voinut olla hie-man isommassa tilassa. Toki hän muisti vielä lopuksi, että lapset olivat itse valinneet tilan ja suunnitelleet toimintaakin ja ehkä he voisivat ensi kerralla mennä jumppasaliin.

En halua ottaa kuvaa, kun ei täällä oo mitään semmosta paikkaa. Koko huone oli tosi kiva!

Ei mitään sellasta paikkaa. Kaikkeen sai sillee ite vaikuttaa niin se oli kivaa.

Tää temppurata ois voinut olla jumppasalissakin. Siellä me oltais voitu ottaa vielä enemmän kaikkee sinne. Me kyllä pää-tettiin tää ite, niin ja se temppurataki oli mejän ehdotus. Ehkä me voitais tehdä tää temppurata vielä tonne jumppasaliin.

Lisäksi lasten vastauksissa korostui johonkin välineeseen liitetty hankaluus tai jokin tilanne, joka sattui tiettyssä kohtaa. Vastauksissa tuli esille muun muassa, että joku lapsista oli satuttanut jalkansa penkkiin, jonka lapset olivat rakentaneet tasapainoilulaudaksi ja esteeksi. Ikävien tilanteiden lisäksi myös jonkin paikan tai välineen vaikeus vaikutti siihen, millainen mielikuva lapsille jäi. Myös aika tuli esille vastauksissa. Muutama lapsi vastasi, että eivät tykänneet oppimisympäristössä jostakin sellaisesta paikasta, jossa eivät olleet ehtineet olla.

Toi penkki minkä yli hypättiin, koska mun jalat osu siihen. Ko-
keiltiin kaverin kanssa ja sit se kyllä onnistu paremmin!

No noiden palikoiden luona minkä päältä astuttiin. Kun se oli
vähän vaikeeta astuu aina siihen palikalle.

Ahtaat paikat. Toi siilinpesä tuolien alla oli vähän ahdas ja siksi
ei kivaa.

Lasten arvioissa niistä paikoista, joissa eivät ympäristössä tykänneet, korostui myös kavereiden merkitys. Tämä vahvistaa entisestään johtopäätöstä lasten hyvinvoinnin lisääntymisestä prosessin aikana. **Kaverisuhteet vahvistuivat, mikä vaikuttaa suoraan lasten hyvinvointiin**, kuten edellä on mainittu. Voidaan todeta, että lasten hyvinvoinnille opinnäytetyöllä oli tärkeä merkitys. Koko prosessin aikana ilmapiiri oli avoin ja innostava. Näin myös lasten psyykkisiin oppimisympäristöihin voitiin vaikuttaa ja niiden tärkeys tuli lasten vastauksissa esille.

Lasten vastauksien pohjalta voidaan päästä myös siihen tulokseen, että lasten osallisuus oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa rikastutti leikkiä. Oppimisympäristöt huomioitiin kokonaisvaltaisesti ja lapset saivat olla jokaisessa vaiheessa aidosti osallisina. Näin lasten mielipiteet kuultiin ja lapset olivat avoimempia toiminnalle, kun he olivat saaneet mahdollisuuden vaikuttaa siihen itse konkreettisin keinoin. Käytännössä tämä näkyi niin, että lapset halusivat tutustua jokaiseen tilaan, paikkaan ja välineeseen, joka heidän rakentamastaan oppimisympäristöstä löytyi. Näin myös toiminta oli monipuolisempaa, joka esimerkiksi tässä lasten suunnittelemassa tempuradassa vaikuttaa suoraan lasten liikunnalliseen kasvuun ja kehitykseen.

5.3 Yksiköiden ja ryhmien väliset erot

Aikaisemmin luvussa 3.3 esittelin työelämäyhteyden. Perustelin, miksi valitsin opinnäytetyöhön kaksi ryhmää kahdesta eri yksiköstä. Tässä luvussa käyn läpi niitä huomioita, joita tein prosessin aikana liittyen näiden ryhmien eroihin. Kaiken kaikkiaan erot olivat hyvin vähäisiä. Opinnäytetyön olisi voinut toteuttaa yhdenkin ryhmän kanssa. Koen kuitenkin, että tavoitteiden näkökulmasta oli hyvä, että mukana oli kaksi ryhmää ja että nämä

ryhmät olivat nimenomaan eri yksiköistä. Näin työn tulokset ovat luotettavampia, kun ne eivät ole yhteydessä yhteen tiettyyn yksikköön ja kyseisen yksikön ympäristöön. Tällöin esimerkiksi tilankäyttömahdollisuudet eivät vääristä lasten osallisuuden toteutumista tai työn tavoitteena olevan hyvinvoinnin lisäämistä ja leikin rikastumista.

Itse prosessin aikana isoin ero ryhmien välillä syntyi vuorovaikutussuhteesta itseni ja lasten välillä. Toinen ryhmistä oli minulle ennestään tuttu, kun toinen taas täysin tuntematon. Tutussa lapsiryhmässä projekti lähti käyntiin jouhevammin. Lapset tunsivat minut ja itse projektiin keskittyminen oli intensiivisempää. Toisessa, minulle ennestään tuntemattomassa ryhmässä projekti lähti käyntiin hieman hitaammin. Tutustuminen vei oman aikansa ja lasten kiinnostus uutta aikuista kohtaan vei keskustelut usein projektin ulkopuolelle. Keskustelut olivat hyvin mielenkiintoisia ja projektin edetessä huomasinkin, kuinka paljon myös tuo tutustumisvaihe vaikutti työn luonteeseen ja siihen tulokseen, johon projekti päättyi.

Itse projekteissa oli toki eroja, muun muassa toiminta ja valittu tila erosivat keskenään. Myös lopputuotokset eli näyttelyt olivat omannäköisensä. Molemmissa ryhmissä lapsilta noussut idea oli kuitenkin samanhenkinen, kirjajumppa ja temppurata. Liikunta lapselle luontaisena tapana toimia voidaan siis varmasti nähdä näiden valintojen takana.

6 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI JA POHDINTA

Kuten edellä on mainittu, toiminnallinen opinnäytetyö eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä, mutta se tulee tehdä silti tutkivalla otteella. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkiva ote tarkoittaa sitä, että jokainen valinta pitää pystyä perustelemaan teoriaan nojaten. Toiminnallisen opinnäytetyön arviointi voidaankin nähdä eräänlaisena valintojen joukkona ja näitä valintoja tehdään läpi prosessin. (Airaksinen & Vilka 2003, 154.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä myös arviointi poikkeaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä, sillä töissä on omat erityispiirteensä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota työn ideaan, mikä kattaa sekä työn aihepiirin, työlle asetetut tavoitteet, teoreettisen viitekehysten että kohderyhmän ja sen näkökulman, johon työ haluaa vaikuttaa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on hyvä pohtia mitkä tavoitteista saavutettiin ja mikä edisti niiden saavuttamista. Entä jäikö joku tavoitteista saavuttamatta? Näin voi käydä usein toiminnallisessa opinnäytetyössä, kun toiminnallinen osuus elää. (Airaksinen & Vilka 2003, 154–155.)

Tässä luvussa arvioin toiminnallisen opinnäytetyöni toteuttamista sekä sille asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista. Teen arviointia omien näkemysteni ja kokemusteni sekä kasvattajilta, lapsilta ja lasten vanhemmilta saadun palautteen perusteella. Pohdin mitä olisin voinut tehdä toisin ja

mikä on jäänyt päällimmäisenä mieleen. Myöhemmänä keskityn myös omaan ammatilliseen kasvuuni opinnäytetyön myötä ja kerron, millaisia ajatuksia työn jatkokehittämiselle heräsi.

6.1 Opinnäytetyön arviointi

Arviointi on korostunut koko opinnäytetyön ajan, joka vaiheessa ja jokaisessa päätöksessä jonka olen sen aikana tehnyt. Olen toteuttanut arviointia jo siinä vaiheessa, kun olen päättänyt opinnäytetyön ideasta ja pohtinut sen taustalla olevaa teoreettista kehystä. Opinnäytetyön aihe on itselleni hyvin tärkeä ja koen, että en olisi voinut saada prosessista näin paljon irti, mikäli en olisi kokenut aihetta itselleni tärkeäksi ja läheiseksi.

Myös valitsemani teoria kehysti opinnäytetyötä mielestäni oikein. Ammatillisten teorioiden valitseminen ja rajaaminen oli työn alkuvaiheessa vaikeinta. Opinnäytetyötä ajatellen siihen olisi voinut liittää teoriaa varmasti paljon enemmänkin, mutta halusin pitää teoreettisen kehysten selvästi rajattuna, niin ettei se paisu liian laajaksi ja että jokainen teoreettinen näkökulma näkyy toiminnallisessa osuudessa. Projektin aikana eritoten osallisuuden teoria tuli vahvasti esiin ja huomasin, kuinka tärkeää oli jatkuvasti perustella itselleen kaikki valinnat lasten osallisuuden kautta. Teoriapohja toimi toiminnallisen osuuden aikana apuna hyvin paljon ja pystyin perustelevaan kaikki valinnat tuon teoriapohjan kautta.

Sain opinnäytetyön aikana palautetta ryhmien kasvattajilta ja keräsin sitä myös näyttelyn yhteydessä. Näin palautetta pääsivät antamaan sekä päiväkodin kasvattajat, lapset että lasten vanhemmat. Ryhmien kasvattajilta sain palautetta paljon. Lapsilta tullut palaute korostui tekemisenä, prosessiin osallistumisen muistelemisena ja näyttelyn ihasteluna. Vanhemmilta olisin toivonut saavani palautetta vielä enemmän. Päiväkodin ja kodin välillä käytävä vuorovaikutuksellinen keskustelu on yksi varhaiskasvatuksen periaatteita ja olisi erittäin tärkeää, että vanhemmatkin pääsisivät mukaan arvioimaan ja näin ollen kehittämään varhaiskasvatusta ja sen toimintatapoja.

Lasten näkemykset ja kokemukset prosessista ovat johtopäätöksiä tehdessä ja opinnäytetyötä arvioidessa keskeisessä asemassa. Opinnäytetyön tavoitteidenkin näkökulmasta lasten palaute työstä on erittäin tärkeää. Lasten vastauksista ja palautteesta korostui heidän oma kokemuksensa osallisuudesta ja tätä myöten hyvinvoinnin edistämisestä. Lasten palaute ilmenee muun muassa siinä, että lapset ovat olleet todella kiinnostuneita näyttelystä ja halunneet palata sen avulla muistelevaan prosessia. Sain molemmista ryhmistä palautetta, että lapset ovat palanneet muistelevaan prosessia näyttelyn kautta ja tykänneet kertoa siitä myös muille lapsille. Prosessi on siis jäänyt elämään lasten mieliin ja toivottavasti sen myötä nähdään myös, kuinka tärkeää lapsille on kokea tullessa aidosti osallisiksi.

Ryhmiin kasvattajilta saamassani palautteessa (Tilaaaja 1, 2018) korostui lasten osallisuuden näkyminen. Lapset saivat aidosti olla mukana ja osallisina. Palautteessa painotettiin myös oppimisympäristöjen tärkeyttä lasten hyvinvoinnin näkökulmasta ja sitä, kuinka kokonaisvaltaisesti tämä työ on huomioinut lasten oppimisympäristöt ja niiden merkityksen lasten hyvinvointiin (Tilaaaja 2, 2018).

Työssä näkyy juuri se ihan oikea lasten mielenkiinto.

Oli siis kiva nähdä, miten innostuneita lapset olivat ja miten ylpeinä esittelivät pienoismallia.

Prosessissa oli kivasti huomioitu lasten puheesta nousseet ideat - eläinaiheet.

Toisen ryhmän lastentarhanopettajan kanssa keskustelimme myös siitä, millaisen näkökulman opinnäytetyö antaa pedagogisen toiminnan suunnittelulle. Usein toimintaa suunnitellaan johonkin tiettyyn tilaan ja toiminta on lapsilähtöistä. Ideat nousevat lasten mielenkiinnonkohteista, mutta tässä työssä ajattelu käännettiin jopa hieman pääläelleen. Lapset saavatkin lähteä pohtimaan toimintaa oppimisympäristön kautta. Tällöin lapset saavat olla mukana oppimisympäristöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Lasten näkemyksistä nousee erilaisia ideoita, jotka voidaankin ottaa pedagogista toimintaa suunnitellessa huomioon.

Tässä työssä esimerkkinä toimii toisen ryhmän suunnittelema pienoismalli, jonka myötä lapset innostuivat suunnittelemaan siitä hiirten pesää. Mitä hiiret voisivat tehdä? Millaisessa kodissa hiiret asuvat ja minkä kokoinen hiirten kodin pitäisi olla? Sensitiivinen, läsnä oleva ja pedagogisesti osaava kasvattaja löytää näistä keskusteluista ne ainekset, joiden avulla vastaa pedagogisen toiminnan suunnittelusta. Tässä esimerkissä pohdimme lasten kanssa yhdessä hiirten elämää ja seuraavalle toteutuskerralle teemana olivat hiiret ja eläimet. Näiden kautta tutustuimmekin lasten rakentamaan oppimisympäristöön. Tällaisessa tilanteessa voidaan sanoa päässeemme tässä työssä aikaisemmin esitellyn Hartin (1992) osallisuuden portaiden ylimmälle askeleelle, lasten ja kasvattajien yhteistoiminnallisuuteen (Turja 2010, 34–35).

Käytännön puolesta kasvattajat antoivat hyvää palautetta projektin jouhevasta sujumisesta ja aikataulujen paikkansa pitävyydestä. Sain positiivista palautetta myös joustavuudestani ja siitä, että osasin perustella ne valinnat, joita työn aikana olen tehnyt. Palautteessa korostui myös yhteistyö vanhempien kanssa. Vanhemmat pääsivät myös näkemään projektin etenemisen konkreettisesti näyttelyn ja siihen liitettyjen valokuvien myötä.

Uskon myös edellä mainitun yhteistoiminnallisuuden vaikuttavan siihen, millainen mielikuva lapsille on jäänyt projektista ja kuinka he ovat palanneet muistelemaan sitä. Kasvattajat kertovatkin siitä, miten lapset ovat suhtautuneet projektiin jälkikäteen:

Lapset ovat arjessa mielellään (innolla) kertoneet projektista ja olit odotettu jokaisella kerralla. Esillä oleva projektin tuotos on kiinnostanut myös muita lapsia ja sitä on heille esitelty osallistujien taholta.

Useesti on mietitty mihin jotkut lapset on kadonnu ja sit ne on löytynyt tuolta käytävästä ihailemasta tota näyttelyä. Ne muistelee sitä mielellään ja kertoo siitä kavereille. Lapset oli tässä projektissa tosi innolla mukana. Näki kyllä, että ne nautti!

Vanhemmilla oli mahdollisuus antaa palautetta prosessista näyttelyn kautta. Valitettavasti vanhemmilta saatu kirjallinen palaute jäi hyvin vähäiseksi, mutta vanhempien puheissa prosessi oli ollut esillä. Vanhemmat olivat kiinnostuneita prosessista ja kuvailivat sitä hienoksi mahdollisuudeksi lapsille. Vanhemmat sanoivat olevansa iloisia, että lapset pääsevät mukaan tällaiseen projektiin. Kirjallisessa palautteessa esille tulee se, kuinka hienosti lasten osallisuus on huomioitu.

Lasten näkökulma on tässä aidosti esillä.

Kuvat kertovat mukavasta yhteisestä projektista, jokainen lapsi on selvästi päässyt osallistumaan ja antamaan oman panoksensa projektiin. HIENO KOKONAISUUS!

Ihanasti lapsen näkökulma esillä.

6.2 Ammatillinen kasvu

Ammatillinen kasvu opinnäytetyön aikana oli itselleni merkittävää. Työ antoi itselleni hyvin paljon pedagogisista lähtökohdista käsin. Koin opinnäytetyötä tehdessä monia ahaa-elämyksiä ja valaistumisen kokemuksia muun muassa ymmärtäessäni useaan otteeseen toiminnallista osuutta tehdessä, miten lasten osallisuus käytännössä toteutuu ja kuinka kasvattajana mahdollistan lasten osallisuuden.

Opinnäytetyön aikana opin pistämään omat visioni sivuun ja nostamaan lasten näkemyksiä korkeammalle. Työ itsessään korosti lasten osallisuutta ja toimijuutta oppimisympäristöissä, joten olen hyvin iloinen siitä, että se antoi minulle myös mahdollisuuden kasvaa ja kehittyä tulevaa ammattia mieltien.

Kuten edellä perustelin, tein toiminnallista opinnäytetyötä tutkimuksellisella otteella. Vaikka en käyttänyt tutkimukselliselle opinnäytetyölle ominaisia menetelmiä, opinnäytetyössä näkyy tutkimuksellinen ote ja tuo ote vaikutti hyvin paljon myös työn määrään, jota opinnäytetyöstä syntyi. Koen, että olisin päässyt helpommalla ilman näin vahvaa tutkimuksellista otetta, mutta työn laatu olisi kärsinyt, eivätkä tavoitteet olisi voineet olla samat. Opinnäytetyö olisi varmasti täyttänyt sille määritellyn laajuuden vähemmälläkin, mutta itselleni olennaisinta oli tehdä työ niin, että siitä on jatkossakin hyötyä sekä työelämälle että itselleni.

Opinnäytetyöprosessin päätyttyä päällimmäisenä tunteena on kiitollisuus. Kiitollisuus siitä, että sain olla tekemässä opinnäytetyötä mahtavien lasten ja heidän hyvinvointinsa eteen työskentelevien ammattilaisten seurassa. Kiitollisuus siitä, että ryhmät ottivat minut avoimesti vastaan ja lähtivät projektiin innolla mukaan. Kiitollisuus siitä, että ehkä lasten osallisuus on saanut taas pienen sysäyksen eteenpäin.

6.3 Jatkokehittäminen

Idea siitä, miten tätä opinnäytetyötä voisi jatkokehittää, perustuu lastentarhanopettajan rajalliseen ajankäyttöön, tässä tapauksessa suunnitteluajanaan, jolloin lastentarhanopettaja suunnittelee ryhmän pedagogista toimintaa. Tämänkaltainen intensiivinen toiminta lapsiryhmän kanssa vaatii aikaa. Se vaatii aikaa toki suunnitteluun, mutta ennen kaikkea se vaatii aikaa toteutukseen. Tällöin kasvattajilta vaaditaan malttia ja ymmärrystä pidempiaikaisen työskentelyn hyödyistä. Projektityöskentelyssä on tärkeää ymmärtää se, että tarkoitus ei ole päästä nopeasti maaliin, vaan tärkeämpää on se matka, joka tuohon maaliin pääsemiseksi taitetaan.

Uusi varhaiskasvatussuunnitelma vie varhaiskasvatusta projektimaisempaan työskentelyyn, jossa lasten oppiminen, kasvu ja kehittyminen koostuu isommista kokonaisuuksista. Kokonaisuudet ovat laaja-alaisen osaamisen alueita, joihin kuuluu ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen (Opetushallitus 2016). Oppimisympäristöjen näkökulmasta jokaisella näistä alueista on oma merkityksensä ja tällaista projektimaista työskentelyä voisi käyttää näissä kaikissa hyödyksi. Tällöin toimintaa voitaisiin myös jakaa enemmän ja siihen voisi liittää useampia toimintakertoja lasten kanssa.

Tässä opinnäytetyössä pääpaino oli lasten osallisuudessa ja projektin kulkuun vaikutti hyvin paljon lasten näkemykset. Näin ollen projektia ei tulekaan ahtaa liian pieniin raameihin vaan lapsille on annettava vapaus toteuttaa omia näkemyksiään. Lasten osallisuus on nähty uuden varhaiskasvatussuunnitelman myötä jopa hankalana käsitteenä ja sen toteuttaminen käytännössä vaikeaksi. Tällaisen työskentelyn avulla osallisuus kulkee mukana jatkuvasti.

Kasvattajilta projektimainen työskentely vaatii joustavuutta mutta ennen kaikkea avointa mieltä ja otetta yhteistoiminnallisuuteen. Tätä opinnäyte-työtä olisikin mielenkiintoista kehittää tutkimalla kasvattajien valmiuksia pitkäaikaiseen työskentelyyn.

LÄHTEET

Airaksinen, T. & Vilka, H. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

Akaan kaupunki. (2017). Akaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Haettu 20.2.2018 osoitteesta
<http://akaa-fi-bin.al-done.fi/@Bin/9ac55831c5c4f5ac78f6ce3833909416/1521358313/application/pdf/5486472/Akaan%20kaupungin%20vasu%20v.%202017.pdf>

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. (2002). *Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka*. Helsinki: Sanomapro Oy.

Fonsén, E. & Turja, L. (2010). *Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa*. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.

Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. (2009). *Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Vantaa: Edufin Oy.

Hellman-Suominen, K., Järvinen, M. & Laine, A. (2012). *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. 3. muuttamaton painos. Helsinki: Kirjapaja.

Hietala, S. (2015). *Kasvattaja leikkiympäristön luojana päiväkodissa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia ammattikorkeakoulu. Haettu 13.2.2018 osoitteesta
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201504214706>

Jórgensen, P. (2004). Children`s participation in a democratic learning environment. Teoksessa: J. Macbeath & L. Moos. *Democratic Learning: The Challenge to School Effectiveness*. London: RoutledgeFalmer. Taylor & Francis group. Haettu 21.4.2018 osoitteesta
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=qkd-AgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA113&dq=learning+environment+in+daycare&ots=c_BTAvaAHZk&sig=VIN1cyq_OLu6wscsmZKh9D8N4Ck&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Järvinen, K. & Mikkola, P. (2015). *Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Pedatieta Oy.

Kalliala, M. (2012). *Lapsuus hoidossa*. Helsinki: Gaudeamus.

Koivunen, P.-L. (2009). *Hyvä päivähoito*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäkelä, J. (2011). Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) *Näyn ja Kuulun. Lapsen etu ja*

osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/ Lasten Keskus Oy.

Opetushallitus (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Haettu 18.12.2017

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Tilaja 1 (2018). Opinnäytetyön palautteesta. Sähköpostiviesti tekijälle 19.3.2018.

Tilaja 2 (2018). Opinnäytetyöstä. Sähköpostiviesti tekijälle 15.3.2018.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. (2017). *Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Taskinen, A. & Väisänen, L. (2012). *Lapsilähtöinen oppimisympäristö. Ihanteellinen oppimisympäristö lapsen näkökulmasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Haettu 14.2.2018 osoitteesta

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012111515356>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (n.d.a). Hyvinvointi- ja terveyserot. Osallisuus. Haettu 11.3.2018 osoitteesta

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (n.d.b). Hyvinvointi- ja terveyserot. Hyvinvointi. Haettu 17.3. osoitteesta

<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (n.d.c). Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. Haettu 17.3. osoitteesta

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Unicef (1989). Yleissopimus lapsen oikeuksista. Haettu 5.1.2018 osoitteesta

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Varhaiskasvatustilaki 36/1973. Haettu 14.2.2018 osoitteesta

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L4>

Wallin, K. (2000). *Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä*. Suom. Elisse Heinimaa. Helsinki: LK-kirjat.

LUPAKYSELY VANHEMMILLE

Moikka!

Olen Noora Paakasuo, sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä lasten osallisuuden näkymisestä varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä. Toimin yhteistyössä ryhmän kanssa ja olenkin erittäin iloinen, että pääsen tekemään tutkimustani tässä porukassa. Työni pohjalta syntyy näyttely, jossa on esillä lasten tekemiä teoksia ja valokuvia lapsista ja heidän touhuistaan matkan varrelta. Näyttely pidetään päiväkodin tiloissa. Kysynkin nyt lupaa lapsen kuvien ja teoksien näkymiseen näyttelyssä. Kuvia, joissa näkyy lapsia, en julkaise opinnäytetyössäni, mutta olisi mukavaa, jos kuvat saisivat olla esillä näyttelyssä.

Ympyröitthän vastauksenne ja palautattehan lapun mahdollisimman pian, viimeistään perjantaina 9.2, jotta pääsemme aloittamaan lasten kanssa 😊

Lapsen nimi: _____

Lapseni teokset **saavat / eivät saa** olla esillä näyttelyssä päiväkodin tiloissa.

Kuvia lapseni teoksista **saa / ei saa** käyttää julkaistavassa opinnäytetyön raportissa.

Lapsestani **saa / ei saa** ottaa kuvia ja kuvat, joissa lapseni näkyy, **saavat / eivät saa** olla esillä näyttelyssä päiväkodin tiloissa. (Huom. Kaikki lapsista otetut kuvat tuhotaan kamerasta asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Teetetyt kuvat jäävät ryhmälle.)

Lapseni **ei saa** osallistua opinnäytetyön toteutukseen ollenkaan.

Huoltajan allekirjoitus: _____

Iloisin terveisin: Noora Paakasuo

LASTEN NÄKEMYKSIÄ OPPIMISYMPÄRISTÖSTÄ, ARVIOINTIVAIHE

1. Suunnittelitte ja rakensitte huoneen yhdessä kavereiden kanssa. Miltä se tuntui, kun sait olla mukana suunnittelemassa ja rakentamassa tätä huonetta?

- Miltä leikki tuntui huoneessa, jota olit itse rakentanut?

2. Tämä oli lempipaikkani huoneessa

- Miltä täällä olo tuntui? Olitko täällä jonkun kanssa?

3. Tästä paikasta en tykännyt huoneessa

- Miltä täällä olo tuntui? Olitko täällä jonkun kanssa?